

**UNIVERZITA KARLOVA
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA**

Podobnost mezi Sókratem a Ježíšem

The similarity between Socrates and Jesus of Nazareth

Diplomová práce

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Anna Hogenová, CSc.

Autor: Bc. Blanka Čížková

Praha 2022

Poděkování

Děkuji paní Prof. PhDr. Anně Hogenové, CSc. za veškerou pomoc, čas a poskytnuté cenné rady při vedení této práce. Dále děkuji ThDr. Martinu Chadimovi ThD. za veškeré připomínky a čas, který mi věnoval při psaní této práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou prací „Podobnost mezi Sókratem a Ježíšem z Nazareta“ vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 8. 5. 2022

Blanka Čížková

Anotace

Tato práce se zabývá otázkou podobnosti mezi Sókratem a Ježíšem. Vychází zejména z díla jejich žáků, v případě Sókrata z Platónových dialogů a v případě Ježíše z evangelií. Snaží se poukázat nejen na podobnost v jejich životech a soudu, který byl s oběma muži veden, ale na jejich velmi podobné učení. Seznámíme se s dobovým kontextem, politickými a náboženskými skupinami, které se v tomto období vyskytovaly. Cílem této práce je poukázat na velikost obou mužů, zejména pak na jejich pojetí etiky.

Klíčová slova

Filosofie, náboženství, ctnost, dobro, pravda, víra, sofisté, farizej, saduceové

Annotation

This work deals with the question of the similarity between Socrates and Jesus. It is based mainly on the works of their disciples, in the case of Socrates on Plato's dialogues and in the case of Jesus on the Gospels. He seeks to point out not only the similarities in their lives and the trial that was conducted with both men, but their very similar teachings. We will learn about the contemporary context and the political and religious groups that were present during this time period. The aim of this paper is to highlight the greatness of both men, especially their conception of ethics.

Keywords

Philosophy, religion, virtue, good, truth, faith, sophists, pharisees, sadducees

Obsah

Úvod	7
Kontext doby	10
Kolébka západní kultury	11
Vyvolený národ?	14
Skupiny	17
Athény versus Sparta, demokracie vs. oligarchie?	18
Sofisté	19
Dvanáct učedníků	21
Saduceové	22
Farizeové	23
Esejci/Eséni	25
Apokalyptické hnutí	26
Život	28
Život Sókratův	29
Život Ježíšův	32
Učení	37
Péče o duši	37
Já jsem ta cesta, pravda i život	41
Důvod smrti	45
Ohrožení mládeže a bezbožnost	45
Mesiáš, rouhač či podvodník?	47
Soud a následná smrt	51
„Asklepiovi jsme dlužni kohouta.“	51
„Dokonáno jest.“	53
Závěr	60
Seznam použité literatury	65

Seznam zkratk

Aj.-a jiné

Apod.-a podobně

Atp.- a tak podobně

Hebr.-hebrejsky

Např.-například

N. l.-našeho letopočtu

Př. n. l.-před naším letopočtem

Resp.-respektive

Řec.-řecky

Tzv.-tak zvaně

Úvod

Mnozí teologové by mohli říci, že srovnávat život Sókrata, řeckého filosofa, s životem Ježíše z Nazareta, kterého můžeme vnímat jako „pouhého“ zakladatele křesťanství, ale i jako Božího syna a Spasitele či proroka, je poněkud nepatřičné.

Avšak v této práci budeme Ježíše vnímat zejména jako osobu, která se svým životem a jednáním zasloužila o vznik křesťanství, z toho důvodu nebudu uvádět jeho titul Kristus neboli pomazaný, kterým bychom Ježíše charakterizovali jako Božího Syna, což není cílem této práce.

Tato práce se bude zbývat Sókratem a Ježíšem z hlediska jejich života, konání, přístupu k životu a tím, zdali nejsou v našich, resp. ve světových, dějinách postavy těchto dvou mužů, jejich postoj a učení leitmotivem našeho každodenního jednání, aniž bychom si to více uvědomovali.

V této práci bych chtěla poukázat na mnohdy velmi očividnou historickou podobnost mezi Sókratem a Ježíšem. Zamyslet se zároveň nad tím, zdali je vůbec důležité řešit historicitu těchto dvou postav v dějinách.

Název práce *Podobnost mezi Sókratem a Ježíšem z Nazareta* jsem zvolila hned z několika důvodů. Při četbě obou velikánů mě fascinovaly jejich obdobné peripetie života, zejména co se týká těch nejtěžejnějších situací, a na to bych se z velké části v práci ráda zaměřila.

Sókrates byl tím, který ovlivnil západní myšlení ve smyslu racionálního pojetí, a díky němu nastupuje tzv. racionalistická filozofie. Ježíš z Nazareta je pak ten, který dává základy křesťanskému myšlení. V obou případech se jedná o dědictví, které je jedním z pilířů evropské kultury.

Jejich pojetí etiky a zároveň etický význam, které tyto postavy mají, není jen jediným mezníkem v historii, ale je stěžejní pro každé období a pro každého z nás.

Jejich velikost nespočívá v tom, co zbylo z jejich majetku, co napsali, zdali založili významný rod. Jejich význam spočívá v jejich každodenním životě, na jehož základě se nám dochovaly určité fragmenty, myšlenky a vzpomínky těch, kteří je buď sami znali, anebo se o nich nějakým způsobem dozvěděli.

Musím však upozornit, že literatura na toto téma je velmi sporadická. Sókrates ani Ježíš po sobě žádnou literaturu nezanechali. Veškeré informace, které se nám dochovaly pochází od jejich žáků či protivníků a povětšinou z doby pozdější, než oni sami žili.

Zároveň si musíme uvědomit, že se jedná o velmi starou literaturu, v mnohých případech máme k dispozici pouze zlomky, útržky textů, jsou používány symboly, slovní spojení, přirovnání, která v dnešní době již neumíme přeložit, nevíme, co přesně znamenala, na co poukazovala atp. I přesto, že nemáme celistvý obraz jejich života, učení a kultury, pokusíme se alespoň o rekonstrukci těch nejdůležitějších událostí.

Oba tyto muže spojuje jejich proslulost. Oba muži byli zásadními postavami, které ovlivnily další dějinné události.

Sókrates patří k největším filozofům vůbec. Jeho „objevení a využití“ rozumu do té doby nemělo obdoby. Ve filozofii tak najednou změnil veškeré uvažování. Svou metodou tázání, tzv. maieutikou, staví pochybnost na nejvyšší příčku filozofování vůbec.

Ježíš nejen že ovlivnil, resp. dal počáteční signál ke vzniku nového náboženství, ale ovlivnil tak kromě tehdejší židovské komunity i pohany. Byl příčinou vzniku křesťanství, které se stalo nejen světově uznávaným náboženstvím, ale náboženstvím, ke kterému se dodnes hlásí miliony lidí.

Sókrates i Ježíš jsou do značné míry postavami těžko uchopitelnými, jedni je adorují, druhí zamítají, jedni se je pokouší obhájit, jiní zatratit a zesměšnit. Názory na tyto postavy se zásadně liší, od mírumilovných až po značně negativní, někdy až agresivní.

Otázkou podobnosti mezi Sókratem a Ježíšem se zabývalo hned několik autorů. Svatý Justin pojednává o Sókratovi a Ježíšovi ve svých Apologiích. Adolf von Harnack se věnuje vztahu mezi těmito muži ve své práci *Sokrates und die alte Kirche*. Z českých autorů pak jmenujme za všechny filologa Františka Novotného, překladatele Platónových dialogů. Soud Sókratův přirovnává k soudu Ježíše.

Tomáš Garrigue Masaryk ve svých *Univerzitních přednáškách* mluví o Sókratovi s Ježíšem takto: „*Ježíš zemřel jako bůh, Sokrates jako člověk. ... Sokrates nebyl filozofický spisovatel nýbrž filozof více náboženský, misionář, chtěl povznést náboženství k vyššímu horizontu a vyšší mravnosti*“¹

Cílem této práce je poukázat na jejich velikost, která přetrvává až do dnešní doby. Můžeme si říci, kdyby nebylo Sókrata či Ježíše, našli by se jiní, kteří by byli na jejich místech? Troufám si však tvrdit, že tomu tak není. I přes veškeré dějinné události, kterými

---

¹ MASARYK, T. G. Univerzitní přednášky II. – Stručný náčrt dějin filozofie – Dějiny antické filozofie. Ústav T. G. Masaryka, o. p. s., Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., Praha 2014, s. 447. In: CHADIMA, Martin. *Tomáš Garrigue Masaryk a náboženství*. I. vydání. V Hradci Králové: Královéhradecká diecéze Církve československé husitské, 2021, s. 136. Edice H. ISBN 978-80-907315-5-4.

si jednotlivé generace procházejí, stále se vracejí k těmto dvěma postavám. Oba muži tu po sobě zanechali odkaz, ke kterému se pokoušíme neustále dostat, dopracovat.

Mým cílem není ukázat přesný historický sled událostí jejich života, doslovné znění jejich učení a v neposlední řadě okolnosti jejich smrti. Ráda bych poukázala na to, co po sobě zanechali ve smyslu vyššího ideálu, něčeho, k čemu neustále spějeme a snažíme se tím řídit, a tím je mravnost, etický ideál, který nemá obdoby.

Kontext doby

S filozofií i teologií se setkáváme všude, v každodenním životě, v knihách, médiích, v našich myšlenkách. Je to něco, co nás přesahuje, za čím bychom měli směřovat nebo se o to alespoň pokusit, abychom došli poznání, dokonalosti a harmonie, toho, co Řekové nazývali kalokagathia, a Židé, později křesťané, Ráj.

A přeci jen jsou filozofové něčím jiní, zvláštní, podivínští. V platónských dialozích, ve kterých jako mudrc vystupuje vždy Sókrates, byl nazýván jako atopos, tj. nezařaditelný, Hadot pak poukazuje na to, proč tomu tak je. Slovo filozofie se skládá ze dvou řeckých slov, a to *filein* a *sofia*, tedy *milovat* a *moudrost*, Sókrates je tak mužem, který moudrost miluje.²

Každá z filozofických škol pak měla svoje učení, představu, jak se k dané dokonalosti, harmonii dostat nebo alespoň přiblížit. Avšak ideál takové dokonalosti byl povětšinou pokládán za nedosažitelný, resp. bylo nemožné se k němu dostat.³

S podobným principem se setkáváme i v teologii. K Bohu se dostáváme, směřujeme, prostřednictvím modlitby, kontemplací a mnoha dalšími způsoby, vždy závisí na kultuře, tradici....

Oba tyto světy, jak filozofický, tak náboženský, vycházejí z podobného etického základu.

Než se vydáme na životní cestu Sókrata a Ježíše, musíme se na chvíli zastavit u období, ve kterém oba z mužů žili. V obou případech se jedná o velmi archaickou a složitou dobu.

V případě Sókrata mluvíme o 5. století před naším letopočtem, v případě Ježíše pak o sedmi letech před naším letopočtem a 1. století našeho letopočtu, mluvíme tak o období skutečně vzdáleném, a i přesto do jisté míry stále aktuálním. Se Sókratem i Ježíšem, resp. s jejich učením, přístupem k člověku, se setkáváme v každodenním životě, bez ohledu na to, zdali si to uvědomujeme či nikoli.

Již při srovnávání počátků obou velkých kultur, židovské a řecké, se setkáváme s mýtem, který stojí u zrodu všech dějin a jedná se o mýtus se stejnými motivy. V řecké kultuře je to *Epos o Gilgamešovi* ve Starém zákoně Potopa, která je spojena s Noemem. A našli bychom spoustu dalších velmi podobných příběhů mezi oběma kulturami.⁴

---

² HADOT, Pierre. *Chvála antické filosofie*. 1. Praha: Rybka Publishers, 2019, s. 21. ISBN 978-80-87950-61-6.

³ HADOT, Pierre. *Chvála antické filosofie*. 1. Praha: Rybka Publishers, 2019, s. 22. ISBN 978-80-87950-61-6.

⁴ CHADIMA, Martin. *Filozofie: Úvod do dějin evropského myšlení*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013, s. 9. ISBN 978-80-7435-300-0.

Archaická řecká mytologie neobsahovala žádné rozsáhlé kosmogonické a kosmologické úvahy, soustředila se zejména na individuální bohy, kterých bylo obrovské množství a kterým se připisovali lidské vlastnosti a oblasti vlivu.⁵

V mýtu o stvoření ve Starém zákoně, resp. v knize Genesis, se čtenář dozvídá o vzniku Hospodinova lidu a o tom, co vzniku předcházelo, vše, co se ho týká, je výsledek nějaké Hospodinovy činnosti. Stěžejním je však ukázat, jakou moc má Hospodinovo slovo, nejedná se tak o výpověď historickou, nýbrž teologickou.⁶

Postupně se však začínají čím dál tím více objevovat muži, kteří začali o vesmíru přemýšlet jiným způsobem, který doposud neměl obdoby. Jejich myšlení bylo pravděpodobně ovlivněno myšlenkami, které měly původ ve starších civilizacích Blízkého východu. A právě tento způsob uvažování, toto období již není obdobím mytologickým, nýbrž logovským. Obdobím přechodu od mýtu k logu.⁷

Kolébka západní kultury

Sókrates se narodil do doby, kdy dochází k prvnímu velkému rozmachu Athén. Athény byly námořní velmocí, urputným nepřítelem Persie, ale nejen té, staly se skutečně světovou metropolí.

Athény měly do jisté míry velmi výhodné zeměpisné postavení, na jedné straně se sice jednalo o neúrodnou hornatou oblast, na straně druhé byla hornatá oblast ochrannou pro město a staly se tak městským státem, která velmi dlouho vzdorovala nájezdům ostatních národů.⁸

Athény tak byly přímo stvořené k obchodu, který se uskutečňoval tím nejsnadnějším způsobem, po moři. Zároveň tak docházelo k velkému mísení kultur a Řekové velkou část svého vzdělání získali od kultur východních, kterými se inspirovali a základy včlenili do svého státu a kultury. Nejednalo se však o pouhé zkopírování, vykradení kultur ostatních. Jednalo se o převzetí, inspiraci dosavadních poznatků, návyků, schopností a jejich zdokonalování.⁹

Athény jsou kolébkou demokracie, tj. „vlády lidu“. Lid převzal většinu soudní moci, do té doby měli v Řecku značný vliv rodová uskupení, ta měly na starost veškeré zajištění

⁵ HUSSEY, Edward. *Presokratci*. Praha: Rezek, 1997, s. 15. ISBN 80-86027-07-4.

⁶ Srov.: BENEŠ, Jiří a Petr VAĎURA. *Pradějiny*. Praha: Kalich, 2010. ISBN 978-80-7017-130-1.

⁷ HUSSEY, Edward. *Presokratci*. Praha: Rezek, 1997, s. 14. ISBN 80-86027-07-4.

⁸ GRANT, Michael. *Zrození Řecka*. Praha: BB art, 2002, s. 46. ISBN 80-7257-929-0.

⁹ HUSSEY, Edward. *Presokratci*. Praha: Rezek, 1997, s. 17. ISBN 80-86027-07-4.

obce, avšak rodiny se začínaly rozpadat a jejich postupná nefunkčnost vedla k větší autonomii jednotlivců.¹⁰

Je však potřeba upozornit na to, že se nejednalo o demokracii v dnešním smyslu slova. V Athénách bylo velké množství otroků, žen a chudých obyvatel, ani jeden z nich neměl žádná práva. Otroci velmi tvrdě pracovali a na základě toho vznikala blahobyť v obci.

V letech 431-404 př. n. l. probíhala peloponéská válka, v níž šlo o boj mezi Athénami a Spartou, avšak součástí válečného rozbroje byl i konflikt mezi Athéňany samotnými, tedy svobodnými občany a těmi kteří spartskou ústavu hájili, pokládali za lepší.¹¹

Tento boj dopadl ve prospěch Sparty. Sókrates tak zažil nejen vrcholné období Athén, ale i pád. On sám byl však zastáncem aristokracie Sparty, nikoli věhlasné demokracie Athén. Ve chvíli, kdy se Athény ze svého pádu vzchopily, stalo se to Sókratovi osudným.¹²

O tom, jak vypadalo nejstarší řecké náboženství, nám zanechal zprávu antický básník Hesiodos ve svém díle *Theogonia*. Jedná se o báseň, jež obsahuje vývoj, rodokmeny a vznik všech řeckých bohů. Dílo pochází ze 7. století př. n. l.¹³

Náboženství té doby bylo polyteistického charakteru, nejvyšším bohem byl Zeus, jenž měl na starost bohy ostatní. Do jisté míry takové pojetí mohlo sloužit k vysvětlení všech otázek týkajících se vzniku a fungování světa.

Mluvíme tak o náboženství, které nám líčí Homér, náboženství, jež je obalené do mytického hávu a které z Afrodity v jednom městě umí udělat bohyni lásky a plodnosti a o pár kilometrů dále bohyni nevázané rozkoše. Dalším typem pak byla různá mystéria, magie atp.¹⁴

V 5. století př. n. l. se však již začínají objevovat zmínky o monoteismu, zejména pak u filosofa Xenofana z Kolofónu, který říkal, že je pouze jeden Bůh a není tudíž možné, aby byl pouze jedním z bohů vládoucích nad ostatními.¹⁵

V Řecku se tak najednou střetávají dvě pojetí, polyteistické a monoteistické. V případě polyteismu lidé obětovali bohům, konali rituály, aby si bohy neznepřátelili, nýbrž naklonili na svou stranu.

---

¹⁰ PATOČKA, Jan. *Sókratés: Přednášky z antické filosofie*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství (SPN – Státní pedagogické nakladatelství), 1991, s. 28. ISBN 80-7203-425-1

¹¹ STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filosofie*. Praha: Zvon, 1992, s. 111. ISBN 80-7113-058-3.

¹² STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filosofie*. Praha: Zvon, 1992, s. 111. ISBN 80-7113-058-3.

¹³ HUSSEY, Edward. *Presokraté*. Praha: Rezek, 1997, s. 24. ISBN 80-86027-07-4.

¹⁴ Pollard, John Richard Thornhill a Adkins, AWH. „Greek religion“. In: *Encyklopedie Britannica* [online]., 2. března 2020. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Greek-religion>. Zpřístupněno 23. dubna 2022.

¹⁵ Více viz: HUSSEY, Edward. *Presokraté*. Praha: Rezek, 1997, s. 26-27. ISBN 80-86027-07-4.

Samotný Sókrates nebyl zastáncem polyteistického náboženství. Jeho pojetí bylo poněkud sofistikovanejší, řecké bohy kritizoval zejména co do jejich chování, které odporovalo jeho přesvědčení, neřídili se řeckými cnostmi, kterými byla uměřenost, spravedlnost, moudrost a mužnost, jejich život byl neřízený a poživačný. Sókrates však mluví o božském, vnitřním hlasu v každém z nás, který nazývá daimonión.

Pro antického člověka je typický určitý fatalismus. Jedná se o jakési přesvědčení, víru v osud, v nemožnost cokoli změnit, čemukoli se postavit. Jednalo se o tu největší možnou představitelnou sílu, které podléhali i řečtí bohové a která se projevovala prostřednictvím věšteb či snů. Kdokoli se chtěl vyhnout osudu, byl potrestán. S tímto pojetím světa se můžeme setkat u dramát Sofokla, např. *Antigona*, *Král Oidipus* atp. I tomuto pojetí se Sókrates snažil čelit.

Velmi důležitou roli pak hrál vznik abecedy. Zatímco hláskovou abecedu vypracovali Semité již kolem roku 1 500 př. n. l., Řekové vyvinuli kompletní abecedu včetně samohlásek. Řecká abeceda tak najednou umožňovala pracovat i s cizími jazyky.¹⁶

Domnívám se, že právě tento objev znamenal pro řeckou kulturu obrovský převrat. Převrat, který se projevil ve vzdělání, způsobu myšlení. Řecké myšlení je typické svou spekulativností, schopností abstraktního myšlení.

Antická řecká civilizace se najednou musela potýkat se skutečností, kdy došlo ke konfliktu mezi oralitou a psaným textem, jenž měla na svědomí nově vzniklá abeceda. První psané texty víceméně kopírovaly mluvené projevy, ty byly typické veršováním, opakováním, aby bylo snadnější si text, v tomto případě recitované slovo, snáze zapamatovat.¹⁷

Do jisté míry na proslulost Sókrata odkazuje i to, že určitá řecká skupina myslitelů se označuje presokratici. Jedná se o uskupení osobností, které žily nejpozději v době Sókrata a jím samotným nebyli ovlivněni.¹⁸

Vyvolený národ?

---

¹⁶ ONG, Walter J. *Technologizace slova: Mluvená a psaná řeč*. Praha: Karolinum, 2006, s. 106-107. ISBN 80-246-1124-4.

¹⁷ ONG, Walter J. *Technologizace slova: Mluvená a psaná řeč*. Praha: Karolinum, 2006, s. 34-35. ISBN 80-246-1124-4.

¹⁸ Více viz: HUSSEY, Edward. *Presokratici*. Praha: Rezek, 1997, s. 11. ISBN 80-86027-07-4.

Dějiny židovského národa se dají charakterizovat jako neustálé navracení se. Židy od samotného počátku jejich existence sužovaly různé strasti. Ať už se jednalo o strasti individuálního charakteru, jako byl příběh Abrahama a Izáka, nebo pak šlo o celospolečenské problémy, jako bylo otroctví v Egyptě, 40leté putování pouští a zejména pak putování do zaslíbené země.

A ač se zpočátku mohlo jevit usazení se v zaslíbené zemi jako definitivní, konečné, nebylo tomu tak úplně. Po vystavení Chrámu, dle židovské tradice k tomu došlo za vlády krále Šalamouna, tj. 10. století př. n. l., se vše jevílo jako dokonalé. Židé začali sloužit bohoslužby v Chrámu, přesunula se tam svatyně a veškerý kult, avšak v roce 586 př. n. l. došlo ke zničení Chrámu. Židé se opět dostávají do zajetí, kde se snaží žít plnohodnotný život, jaký jim nařizuje jejich Zákon a příkázání, jehož garantem je Bůh (JHVH).

Po návratu ze zajetí se Židé opět usazují v Izraeli, ale po dalších dějinných peripetiích opět strádají a může se zdát, že jejich situace se neustále opakuje. Člověk si tak může říkat, k čemu nebo proč je židovský národ národem vyvoleným?

Velikost židovství spočívá v jeho pojetí společenství. Židé nikdy nebyli pouhou národní skupinou hlásící se k panovníkovi. Jednalo se nejen o národ, nýbrž společenství, které je jednotné v otázce náboženské. Jedná se o společenství, které je nejstarším monoteistickým náboženstvím na světě, a i přes veškeré tragické zážitky a zkušenosti, kterým je jejich Bůh podrobil, jsou mu stále věrnými.¹⁹

Je třeba podívat se na zeměpisnou polohu Palestiny. Palestina je pojátkem mez dvěma světadíly, Asií a Afrikou, a to se projevilo i v kultuře země. Právě přes Palestinu se vojska z území Afriky dostávala dál do Asie, ale netýkalo se to pouze válečných konfliktů, bylo tomu tak i v případech stěhování nomádů (kočovných národů), ve věci obchodu atp. Obyvatelstvo Palestiny tak nikdy nebylo jednotné, ani co se týká otázky náboženské. Palestina byla plná mnoha náboženských uskupení, kromě Židů, kteří se pak dělí na jednotlivá uskupení, jako jsou farizejové, saduceové či zélóté, se setkáváme se Samařany, Idumejci či pohany, kteří byli spojováni s řeckou kulturou, helenismem.

V Palestině se tak mluvilo jak aramejsky, tak řecky, hebrejšтина se od babylonského zajetí (597-538 př. n. l.) používala pouze při čtení v synagogách.²⁰

---

¹⁹ MOLNÁR, Amadeo a Rudolf ŘÍČAN. *Dvanáct století církevních dějin*. 3. Praha: Kalich, 2008, s. 28. ISBN 978-80-7017-064-9.

²⁰ KROLL, Gerhard. *Po stopách Ježíšových*. 2. Praha: Zvon, 1996, s. 27. ISBN 80-7113-179-2.

Ve 4. století př. n. l. se Palestina dostává do područí Ptolemájovců, tedy Řeků, a dochází tak k helenizaci obyvatelstva. Chrám byl zasvěcen nejvyššímu z řeckých bohů pantheonu, Diovi. Nakonec však dochází k tzv. Makabejskému povstání a roku 164 př. n. l. ke znovu vysvěcení Chrámu Judou Makabejským.²¹

O území Palestiny začnou jevit zájem Římané a roku 63 př. n. l. římská vojska v čele s Pompeiem dobyla Jeruzalém, který byl přičleněn k římské provincii. K jistému politickému uvolnění došlo za vlády Heroda Velikého, který se jako Idumejec v roce 37 př. n. l. stal ustanovením římského senátu formálním králem Judska, a tím pádem spojencem Říma.

Herodes se nechal inspirovat helénským vlivem a z Jeruzaléma tak vytvořil město mezinárodních rozměrů. Nechal přestavět Chrám, vybudoval Masadu, přístav a mnoho dalšího.²²

Herodes byl označen římským termínem „rex socius“, tj. král spojenec. Na svůj post byl dosazen z pravomoci Říma a dle toho měl také funkce a postavení. Byl si moc dobře vědom toho, co funkce „krále spojence“ obnáší. Vůči Římu byl do značné míry loajální. Nové stavby, které nechal vystavět, pojmenovával po členech císařské rodiny, respektoval vybírání daní, tedy vyměření tzv. censu, sčítání lidu a sepisování majetku.²³

Jeho vláda je význačná svou krutostí. V Bibli je znám příběhem o vyvraždění novorozených chlapců. Dle tradice měl krom své ženy Miriámné nechat zabít i další členy svého domu. Po jeho smrti je moc rozdělena mezi jeho tři syny: Herodes Antipás získal Galileu a Pereu, Filip I. Herodes, který spravoval Galaunitidu, Trachonitidu, Bataneu a Paniadu a třetímu ze svých synů, Herodovi Archeláovi, pak odkázal Judsko, Idumeu a Samařsko, Archeláos již nebyl judským králem, nýbrž etnarchou.

Jeho způsob vlády byl totožný se způsobem panování jeho otce. Řím nakonec vyslyšel stížnosti Židů a Archeláa sesadil z postu etnarchy. V té době byl římským císařem Augustus, který v roce 6 n. l. Archelaa odvolal a spojil výše zmíněné oblasti v senátorskou provincii nazývanou Judea.²⁴

Na starost pak dostal Judsko tzv. prokurátor s právem hrdelního soudnictví. Pro náš text je stěžejní prokurátor, který vládl v letech 26 - 36, byl jím Pilát Pontský, který proslul

---

²¹ STEMBERGER, Günter. *Úvod do judaistiky*. Praha: Vyšehrad, 2010, s. 42-43. ISBN 978-80-7021-988-1.

²² MOLNÁR, Amadeo a Rudolf ŘÍČAN. *Dvanáct století církevních dějin*. 3. Praha: Kalich, 2008, s. 29. ISBN 978-80-7017-064-9.

²³ KROLL, Gerhard. *Po stopách Ježíšových*. 2. Praha: Zvon, 1996, s. 23-24. ISBN 80-7113-179-2.

²⁴ POTOK, Chaim. *Putování: Dějiny Židů*. Praha: Argo, 2002, s. 237. ISBN 80-7203-425-1.

svou úplatností a krvelačností, avšak v evangeliích se nám to tak jevit úplně nemusí, na to se však podíváme později.

Mezi Pilátem a Židy docházelo k tak velkým neshodám, že byl roku 36 ze své funkce odvolán.²⁵

V otázkách charakteru místodržících se setkáváme se svědectvími o se jejich krutosti, nepochopení židovského náboženství a radikálnosti vojenských zásahů. To ve svém důsledku vedlo k tzv. Velkému povstání, kdy roku 70. n. l. dochází ke zničení II. Chrámu, který až do dnešního věku již nebyl obnoven.²⁶

Římané však byli velmi obezřetní co se kultu a náboženství týče. Věděli, že prozatím není záhodno pokoušet včlenit Judsko k syrské provincii. Židům ponechali určitý typ svobody, z hlediska politiky bylo Judsko odpovědné Římu, z hlediska náboženství byli samostatní, správu ve svých rukách měl Sanhedrin v čele s veleknězem.²⁷

Velekněz (nejvyšší kněz) měl původně rozhodující postavení nejen v náboženských otázkách, nýbrž i politických. Velekněz předsedal tzv. Sanhedrinu, popřípadě byl jeho členem spolu se zákoníky a staršími. Velekněz byl jeden jediný, se sídlem v Jeruzalémě.²⁸

Mnozí Židé prvního století byli velmi intenzivně orientováni na tzv. mesianistický věk. Věřili na obnovení davidovského království. Dle tradice měl mesiáš pocházet z rodu Davidova a nastolit Boží vládu ve světě.²⁹

Na první pohled je zcela zřejmá odlišnost řecké a židovské kultury. Řecká spekulativní filozofie na jedné straně a spravedlivý Bůh na straně druhé. Můžeme nacházet společné prvky, motivy, se kterými se setkáváme v obou kulturách. Ať už se jedná o válečné konflikty, vnitřní nepokoje mezi obyvateli a v neposlední řadě důležitost významných, symbolických míst. V Řecku máme Olymp, v Palestině Jeruzalémský chrám, Athény jsou kolébkou demokracie a Jeruzalém nejsvatějším místem. Každá z kultur má pak svého nejvýznamnějšího muže v dějinách, Sókrata a Ježíše.

---

²⁵ POTOK, Chaim. *Putování: Dějiny Židů*. Praha: Argo, 2002, s. 242. ISBN 80-7203-425-1.

²⁶ STEMBERGER, Günter. *Úvod do judaistiky*. Praha: Vyšehrad, 2010, s. 47. ISBN 978-80-7021-988-1.

²⁷ KROLL, Gerhard. *Po stopách Ježíšových*. 2. Praha: Zvon, 1996, s. 61. ISBN 80-7113-179-2.

²⁸ NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1992, s. 332. ISBN 80-7017-528-1.

²⁹ MOLNÁR, Amadeo a Rudolf ŘÍČAN. *Dvanáct století církevních dějin*. 3. Praha: Kalich, 2008, s. 30. ISBN 978-80-7017-064-9.

Skupiny

V době působení jak Sókrata, tak Ježíše, se vyskytuje hned několik náboženských, politických a vlivných skupin, které určovaly a ovlivňovaly ráz společnosti.

V případě Řecka byl obraz společnosti ucelenější, skupin bylo méně a dá se říci, že byly pouze dva názory, které mezi sebou oscilovaly. Byl to názor demokratické společnosti,

tedy svobodného lidu, a pak těch, kteří nebyli zastánci demokracie, měli vůči ní výhrady, kritizovali ji.

V Judsku se pak setkáváme s více uskupeními. Do jisté míry je to zapříčiněno nadvládou Římanů, kteří přináší nové pohledy, názory a zvyky. Zároveň v Ježíšově době se setkáváme s židovskými skupinami, jako byli saduceové, farizeové, zélóti, esejci a mnoho dalších. Jednotlivá uskupení vznikala na základě učení, které zastávaly, jednalo se zejména o otázky eschatologie, mesiášství, Zákona, obzvláště to byly otázky nábožensko-politické. Židovská společnost tak byla velmi rozmanitá.

Je třeba si uvědomit, že Zákon byl tou nejsvrchovanější autoritou, která byla Židům dána Bohem samotným, avšak podoba kánonu, tj. Tanachu, jakou známe dnes, byla v Ježíšově době odlišná. Židé se řídili Tórou, tj. 5 knihami Mojžíšovými a Proroky, Spisy nebyly ještě ustanoveny. Zároveň probíhala velmi živá diskuse mezi jednotlivými uskupeními, co se týkalo otázek ústní a písemné tradice.

Athény versus Sparta, demokracie vs. oligarchie?

Athéňané původně se Spartou tvořili politické spojence, roku 462 Athény vyrazily na pomoc Spartě proti heilótům, jejich pomoc však Sparťané odmítli. Heilóti patřili do skupiny zotročených obyvatel, svým pánům odváděli vypěstované naturálie.³⁰ Athény i díky vzniku demokracie, která byla pro ostatní národy zjevením, začaly postupně zasahovat na území Peloponnésu. Dokonce nepříteli Sparty v jedné z bitev pomohli. Docházelo tak k mnoha rozepřím a nepokojům, jejich spor vyústil v letech 456, kdy Sparťané vpadli do středního Řecka.³¹

Athéňané byli těmi, kteří osvobozovali území od perské nadvlády. Zároveň měli neobvyklé, dosud neznámé a pro mnoho obyvatel úctyhodné zřízení, jakým byla demokracie. To vše se však změnilo po výbojích mezi Athénami a Spartou. Ti, kdo s Athénami na základě osvobození od perské říše utvořili spojence, chtěli se najednou odtrhnout a osamostatnit; to jim však nebylo umožněno a bylo velmi tvrdě trestáno.³²

Ve 4. a 5. století dochází vlivem peloponéských válek ke změně statutu demokracie. Athény, původně námořní velmoc, důsledkem válek přišly o mnoho lidských zdrojů,

---

³⁰ SERGEJEV, Vladimír Sergejevič, Aleksandr Vasil'jevič MIŠULIN a Nikolaj Aleksandrovič MAŠKIN. *Dějiny starověkého Řecka: učeb. pro hist. fak. univ. a pedagog. institutů*. Praha: Rovnost, 1952, s. 150.

³¹ BLECKEN, Jochen. *Athénská demokracie*. Praha: Oikúmené, 2002, s. 81. ISBN 80-7298-055-6.

³² BLECKEN, Jochen. *Athénská demokracie*. Praha: Oikúmené, 2002, s. 81-82. ISBN 80-7298-055-6.

námořní flotila byla zdevastována. Přesto však obchod probíhal dále. Athéňané se poměrně brzy z války vzpamatovali.

V souvislosti s rozvíjením demokracie docházelo k reformám v oblasti soudnictví, shromáždění, zdokonalení zákonů, s čímž pak úzce souvisí vznik hláskové abecedy.³³

Původně výbor pěti set zákonodárců, tzv. Rada pěti set. Ta byla ustanovena kolem roku 500 př. n. l., měla sídlo na Areopagu a jednalo se o místo, kde členové rady byli vybíráni na základě losování, které bylo pouze z jednotlivců z vrstev nejvyšší a zámožné sféry.

I přesto, že v rámci „nastolení“ demokracie byl roku 462/461 areopag zbaven moci, stále se těšil velké úctě a v neposlední řadě mu byla ponechána částečná pravomoc týkající se hrdelních trestných činů.³⁴

Oligarchie se do jisté míry stala alternativou demokracie. Jejím představitelem pak byla Sparta. Docházelo k bojům mezi Athénami a Spartou. Po porážce Athéňanů Sparťané obsadili jejich území a nastolili vládu tzv. 30 mužů, jednalo se o vládu velmi brutální, násilnickou, mezi obyvateli docházelo k povstáním a také k občanské válce mezi oligarchy a demokraty.³⁵

Vláda třiceti roku 404/403 dostála svého konce a došlo ke smíru. To však byl Sókrates na pokraji svých sil. Za svůj život zažil a účastnil se několika válek, politických převratů, co se týká athénské demokracie, zrodila se jako pták Fénix z popela, ale na sklonku života pak Sókrates zažil i její pád.

Sofisté

Demokracie, nové státní zřízení, podporovalo a rozvíjelo vzdělávání. V té době zároveň dochází k rozvoji rétoriky. Řečnictví bylo důležité zejména ve věci politiky. Výsostnými a vyhledávanými řečíky se stali Gorgias, Prótagoras z Abdéry a Hippiás. Tito muži vytvořili uskupení, které se skvělo názvem sofisté, z řec. sofos, tj. moudrost.³⁶

---

³³ BLECKEN, Jochen. *Athénská demokracie*. Praha: Oikúmené, 2002, s. 76-77. ISBN 80-7298-055-6.

³⁴ BLECKEN, Jochen. *Athénská demokracie*. Praha: Oikúmené, 2002, s. 227-228. ISBN 80-7298-055-6.

³⁵ BLECKEN, Jochen. *Athénská demokracie*. Praha: Oikúmené, 2002, s. 88-89. ISBN 80-7298-055-6.

³⁶ PATOČKA, Jan. *Sókratés: Přednášky z antické filosofie*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství (SPN – Státní pedagogické nakladatelství), 1991, s. 35. ISBN 80-7203-425-1

Sofisté vycházeli zejména z učení eleatů, z otázek, které zněly: co je dílem přírody a co je konvencí člověka? Dle sofistů náboženství, mravnost, zákon a jazyk jsou konvencemi, lidským konstruktem, který nemá věčného trvání.³⁷

Eleaté tvořili filozofickou školu, jež vzešla z dnešní Itálie. Hlavními představiteli pak byli Xenofanés, Parmenidés a Zenón z Eleje. Z jejich strany dochází ke kritice tehdejšího náboženství, Herakleitovského pojetí pohybu, vše plyne, řec. *panta rhei*.³⁸

Žáci sofistů byli svými učiteli okouzleni, jejich učení bylo velmi přínosné pro život a uplatnění se v něm.³⁹

Mezi hlavní disciplíny, jimiž se sofisté zabývali, bylo řečnictví, přírodověda a filologie. Sofisté byli profesionálními učiteli, kteří za své působení vybírali peníze. Jejich žáky byli mladí muži, kteří se učili nejen řečnickému umění, ale jednalo se víceméně o klasické střední vzdělání tehdejší doby. Jejich život byl dosti kočovný a odvíjel se od toho, kolik finančních prostředků od žáka vybrali. I přesto se však povětšinou zdržovali v Athénách, jelikož to bylo intelektuální centrum řecké kultury.⁴⁰

Sofisté razili názor, že základem jejich zkoumání a zájmu je člověk. Do popředí se dostává názor, že lidská mysl, rozum (nús), je schopna překonat veškeré nástrahy.⁴¹

V případě sofistů pak mluvíme o poznání, které řecky označujeme *techné*. Jedná se o poznání praktického charakteru, o vytváření věcí vnímatelných smysly. Poznání vyššího typu, skutečné poznání, pak označujeme řeckým slovem *gnosis*.⁴²

Slovo *sofisté* se v čase značně vyvíjelo. Do 5. století mělo neutrální konotace, používalo se k označení pro toho, kdo se zabýval jakýmkoli věděním. Označení *sofisté*, které známe v dnešním smyslu slova, má původ u Platóna a Aristotela. Tito dva myslitelé však slovo *sofisté*/ *sofistika* používali k vyhranění se vůči někomu, kdo používal argumentační techniky, postoje a způsoby myšlení typické právě pro sofisty, jež dosahovali svého poznání na základě mnohdy pokroucené pravdy, ve svůj vlastní prospěch, prosazení sebe sama. Jak už bylo výše zmíněno, jednalo se o tzv. *techné*, praktické poznání, nikoli o *gnosis*, tedy poznání skutečné.⁴³

---

³⁷ PATOČKA, Jan. *Sókratés: Přednášky z antické filosofie*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství (SPN – Státní pedagogické nakladatelství), 1991, s. 36. ISBN 80-7203-425-1

³⁸ STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1992, s. 100. ISBN 80-7113-058-3.

³⁹ PATOČKA, Jan. *Sókratés: Přednášky z antické filosofie*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství (SPN – Státní pedagogické nakladatelství), 1991, s. 37. ISBN 80-7203-425-1

⁴⁰ HUSSEY, Edward. *Presokratikci*. Praha: Rezek, 1997, s. 142. ISBN 80-86027-07-4.

⁴¹ HUSSEY, Edward. *Presokratikci*. Praha: Rezek, 1997, s. 141. ISBN 80-86027-07-4.

⁴² CHADIMA, Martin. *Filozofie: Úvod do dějin evropského myšlení*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013, s. 26. ISBN 978-80-7435-300-0.

⁴³ HUSSEY, Edward. *Presokratikci*. Praha: Rezek, 1997, s. 141-142. ISBN 80-86027-07-4.

Jejich umění bylo směřováno na posluchače a cílem bylo jej v první řadě zaujmout. Naučit se argumentovat tak, abychom svého protivníka přesvědčili, změnili jeho názor, postoj, tak aby nám vyhovoval. Šlo o to být rafinovaným řečníkem. Sofistika je „chytrým lhaním.“⁴⁴

Sofisté se zasloužili o rozvoj řečnictví a řecké kultury obrovským způsobem. Rétorika patřila k základní disciplíně na gymnáziích. Zároveň do značné míry sofisté přichází s novým pojetím společnosti, a tím je individualismus, avšak individualismus v tehdejšímu smyslu slova, jak pravil Protágoras: „...*všech věcí měrou je člověk, jsoucích, že jsou, nejsoucích, že nejsou.*“⁴⁵

Protágorův výrok tak poukazuje na nemožnost hledání a zejména pak poznání objektivní pravdy. Vše je určováno jednotlivcem, subjektem a jeho přesvědčením. Tento typ myšlení nebyl doposud znám. Svět byl vnímán jako harmonický celek, jako Universum, které světu a zejména pak člověku udává řád. Je až s podivem, jak tehdy kritizované učení sofistů, ať už Sókratem, či později jeho žáky, bude dnes nabírat čím dál tím více na aktuálnosti...

Dvanáct učedníků

K otázce dvanácti učedníků můžeme přistupovat dvojím způsobem. Buďto jako k nábožensko-politické skupině, jež se shromáždila kolem Ježíše a Ježíš byl v jejím čele, a nebo tak, jak je ustanoveno v Písmu, učedníci byli povoláni Ježíšem.

„*Když nastal den, zavolal k sobě své učedníky a vyvolil z nich dvanáct, které také nazval apoštoly.*“⁴⁶ Mezi apoštoly byli: Petr, Ondřej, Jakub, Jan, Filip, Bartoloměj, Matouš, Tomáš, Jakub Alfeův, Šimon Zélóta, Juda a Jidáš.

Označení apoštol pochází z řeckého slova *apostolos*, tedy poslat. Rabíni pak výrazem *poslat* označovali posly, osoby, které byly sanhedrinem vyslány k Židům do diaspory. Jejich úkolem bylo utužovat vztahy mezi diasporou a Palestinou.⁴⁷

V hebrejštině se pak apoštol označuje jako *sálúach*, tedy poslaný. Teprve až v židovském prostředí získává slovo apoštol náboženský význam. K funkci posla,

---

⁴⁴ PATOČKA, Jan. *Sókratés: Přednášky z antické filosofie*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství (SPN – Státní pedagogické nakladatelství), 1991, s. 35. ISBN 80-7203-425-1

⁴⁵ H. Diels/ W. Kranz, *Die Fragmente der Vorsokratiker*. Protágoras, fragm. B1. In: PATOČKA, Jan. *Sókratés: Přednášky z antické filosofie*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství (SPN – Státní pedagogické nakladatelství), 1991, s. 36. ISBN 80-7203-425-1

⁴⁶ Lk 6,13

⁴⁷ KROLL, Gerhard. *Po stopách Ježíšových*. 2. Praha: Zvon, 1996, s. 232. ISBN 80-7113-179-2.

pověřence, byl ustanoven na základě vzkládání rukou na hlavu. Úkolem apoštolů bylo rozšířit novozákonní zvěst, zprávu o zmrtvýchvstalém.⁴⁸

Saduceové

Saduceové byli historicky spojováni s Hasmoneovci. Svůj původ symbolicky odvozovali od kněze Sádoka, jenž byl prvním veleknězem Chrámu, který nechal vystavět král Šalamoun, syn Davidův.

Jsou spojováni s Chrámem, označováni za aristokratickou elitu. Byli proslulí svou konzervativností, narozdíl od farizejů uznávali pouze psanou formu Zákona a s tím spojený doslovný výklad Tanachu.⁴⁹

Nevěřili na zmrtvýchvstání ani na anděly. „*Saduceové totiž říkají, že není zmrtvýchvstání a že nejsou andělé a duchové, kdežto farizeové vyznávají obojí.*“⁵⁰

Ve chvíli, kdy Ježíš přichází, dle Bible „vítězně“ vjíždí do Jeruzaléma, dostává se do konfliktu s velekněžími a s největší pravděpodobností se jednalo právě o saducee.

Jak upozorňuje Kurt Schubert, v I. století, kdy se rozšířilo křesťanství, došlo v roce 66 k tzv. Velkému židovskému povstání a roku 70. n. l. ke zničení Chrámu. Životnost, funkčnost saduceů, byla vázaná na existenci Chrámu, jeho zničením tak došlo k zániku Sanhedrinu, tedy uskupení saduceů. Mimo jiné je třeba upozornit na to, že v období římské nadvlády v Jeruzalémě mají farizeové značný vliv i v synedriu.⁵¹

K sepsání prvních evangelií dochází v letech 60. – 70. n. l., tedy v období, kdy již saduceové neměli na významu. Z toho vyplývá, proč se v biblických textech setkáváme s konflikty zejména mezi farizeji a Ježíšem, nikoli saducei a Ježíšem.⁵²

Po zničení Chrámu se tak představiteli židovství stávají farizeové. Z toho důvodu se v evangeliích setkáváme nejčastěji s farizeji jako s těmi, se kterými se Ježíš dostává do sporu. Pravděpodobně však byla Ježíšova slova směřována k jiným židovským skupinám.⁵³

Velerada neboli Sanhedrin se skládal ze 71 - 72 členů, většina z nich pak byla saducei. Úkolem velerady bylo rozhodovat ve věci správy země, zároveň pak měla nejvyšší

⁴⁸ NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1992, s. 34. ISBN 80-7017-528-1.

⁴⁹ RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. Praha: Karolinum, 2019, s. 66. ISBN 978-80-246-3532-3.

⁵⁰ Sk 23,8

⁵¹ SCHUBERT, Kurt. *Ježíš ve světle tradiční židovské literatury*. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 35. ISBN 80-7021-591-7.

⁵² SCHUBERT, Kurt. *Ježíš ve světle tradiční židovské literatury*. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 35-36. ISBN 80-7021-591-7.

⁵³ SCHUBERT, Kurt. *Ježíš ve světle tradiční židovské literatury*. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 42. ISBN 80-7021-591-7.

soudní pravomoc. V období nadvlády Říma však došlo ke značnému omezení, a to, že nebylo v její kompetenci vynášet rozsudek smrti, tím byl pověřen prokurátor.⁵⁴

Farizeové

Farizeové se s největší pravděpodobností vyvinuli z uskupení tzv. chasidů.

Označení farizej má pak dvojí význam. Hebr. perušim znamená rozkolníci či oddělení, parošim pak by znamenalo ti, kteří umí rozlišovat výklad Zákona. Zabývali se zejména otázkami Tóry, tj. Pěti knihami Mojžíšovými, bohoslužbou a skutky lásky.⁵⁵

Je však třeba upozornit na to, že i mezi farizeji se vytvářely určité podskupiny, frakce. Ryšková pak poukazuje zejména na apokalyptické skupiny, ke kterým s největší pravděpodobností patřil apoštol Pavel (Saul), dále pak na rabínskou skupinu, která se zabývala především Zákonem.

Jejich pojetí Spásy je možné pochopit pouze skrze Zákon. Jsou přesvědčeni, že spasen může být pouze izraelský lid, ti, kteří Zákon plně dodržují a ctí. Spolu se spásou jde pak ruku v ruce vzkříšení. To se týkalo spravedlivých, nikoli hříšných, ti měli být potrestáni za své činy.⁵⁶

Dle Bible to vypadá tak, že Ježíš se spíše ztotožňuje s učením farizeů, kritizuje Chrám, resp. dění v Chrámu, věří ve Zmrtvýchvstání/Vzkříšení a ve výsledku i v pojetí etickém je blíže farizeům než saduceům.

Farizeové na rozdíl od saduceů byli zastánci toho, že Mojžíšův zákon, tj. Tóra, musí být, jak doslovně předáván, tak stále vykládán, a tím docházelo k jeho aktualizaci.

Ježíšovi šlo zejména o etické jednání člověka, o empatii a obětavost vůči bližnímu, ale zároveň i vůči nepříteli. Toto pojetí je zrodem konfliktu mezi Ježíšem a farizeji. Do této doby byl měřítkem všeho Zákon, jehož tvůrcem a garantem byl samotný Bůh. Ježíš však žádá mnohem více, než je Zákon.⁵⁷

V Kázání na hoře, které je velmi radikální, pak Ježíš Zákon, jeho porozumění, značně posouvá: „...*nebude-li vaše spravedlnost o mnoho přesahovat spravedlností zákoníků a*

---

⁵⁴ RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. Praha: Karolinum, 2019, s. 61. ISBN 978-80-246-3532-3.

⁵⁵ RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. Praha: Karolinum, 2019, s. 68. ISBN 978-80-246-3532-3.

⁵⁶ RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. Praha: Karolinum, 2019, s. 70-71. ISBN 978-80-246-3532-3.

⁵⁷ SCHUBERT, Kurt. *Ježíš ve světle tradiční židovské literatury*. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 51-52. ISBN 80-7021-591-7.

farizeů, jistě nevejdete do království nebeského.“⁵⁸ A dodává, že už jen pouhá myšlenka po nekalém jednání je hříšná.

Farizeové byli ochotni porušit Zákon pouze ve chvíli, kdy šlo o život bližního. Ježíš však, dle jejich stanoviska, Zákon porušuje ve chvíli, kdy se nejedná o život, pomáhá vždy v danou chvíli, kdy je potřeba pomoci, nečeká na vhodný den, nerozlišuje mezi tím, zdali se jedná o pomoc, která je otázkou života a smrti, nebo o pomoc, která by mohla několik hodin posečkat, která není tak tíživá. Ježíš je tak osočen z porušování Zákona, z nevážení si ho a rouhání se.⁵⁹

Jeden z nejznámějších sporů mezi farizeji a Ježíšem se uskutečnil v sobotu. Sobota, podle židovského kalendáře sedmý den, byl tím nejsvatějším dnem v týdnu, ve který je doposud pro Židy nutné zcela dodržovat veškeré pokyny, jinak porušují Desatero. Porušit jej mohou pouze ve chvíli, kdy jde někomu bezprostředně o život, to jsou pak povinni svému bližnímu pomoci.

Avšak Ježíš v jednom z příběhů Lk 13, 10-17 se v synagoze setkává se ženou, která je již 18 let nemocná, sehnutá a nebyla schopna se narovnat, Ježíš si jí všiml a uzdravil ji. Avšak toto jednání se nelíbilo představenému synagogy, jelikož Ježíš tak dle jeho soudu porušoval Zákon.

Na první pohled se to tak skutečně jeví, Ježíš nedodrží psaný Zákon, tj.: „*Pamatuj na den odpočinku, že ti má být svatý. Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci. Ale sedmý den je den odpočinku Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ani ty ani tvůj syn a tvá dcera ani tvůj otrok a tvá otrokyně ani tvé dobytče ani tvůj host, který žije v tvých branách. V šesti dnech učinil Hospodin nebe i zemi, moře a všechno, co je v nich, a sedmého dne odpočinul. Proto požehnal Hospodin den odpočinku a oddělil jej jako svatý.*“
Ex 20, 8-11

Ježíš totiž pomáhá každému, kdo pomoci potřebuje, bez ohledu na to, zdali se jedná o akutní situaci či nikoli, zdali je sobota nebo jiný den. Je odhodlán pomoci kdykoli i s tím rizikem, že poruší Tóru.

Farizeové od začátku své existence soupeřili se saducei, zejména co se týkalo politického vlivu a moci.

Je zajímavé, že Ježíš i přes obrovské neshody s farizeji, měl přeci jen blíže k jejich učení než k učení saduceů.

---

⁵⁸ Mt 5, 20

⁵⁹ SCHUBERT, Kurt. *Ježíš ve světle tradiční židovské literatury*. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 53. ISBN 80-7021-591-7.

Jak bylo výše zmíněno, je třeba si uvědomit, brát v potaz to, že o saduceích dnes víme velmi málo, jelikož jejich učení bylo ve velmi úzké souvislosti s Chrámem a po jeho zničení tak ztrácí na významu. Ježíš se dle evangelií dostává mnohem častěji do konfliktu s farizeji, na mnoha místech se jejich názory zdají podobné, někdy až totožné, avšak Ježíš trvá na etickém rozměru, dává přednost člověku, svému bližnímu před Zákonem, jak říká v jednom z evangelií: „*Nepřišel jsem Zákon zrušit, ale naplnit.*“⁶⁰ Tím byl pro farizee trnem v oku.

Esejci/ Eséni

Z řad chasidů kromě farizeů vzešli i esejci. Jednalo se o značně radikální uskupení, které se vyznačovalo odmítáním velekněze.

Esejci byli původně členové jeruzalémských kněží, avšak kněze, kteří vedli chrámovou bohoslužbu, tj. koheni, esejci nepovažovali za řádné. Z toho důvodu se od chrámu odtrhli a vytvořili si společenství vlastní, které bylo situováno kolem Kumránu.⁶¹

Označení esejci znamená zbožní. Žili velmi asketickým způsobem života, stravují se velmi uměřeným způsobem, celý den pracují. Esejci podobně jako farizeové věří v posmrtný život, duše je pak tou, která je uvězněna v těle a z těla se potřebuje dostat, čemuž se jí dostává po smrti člověka. Při archeologických pracích byl v Kumránských jeskyních nalezen *Řád Jednoty*, ze kterého se dozvídáme o přesné organizaci komunity.⁶²

Toto učení je původně řeckého původu. Konkrétně Platónův dualismus duše a těla. Platón duši vytýká spojení s tělem, kdy je duše ve vězení a potřebuje se z něj dostat, vymanit. S tímto pojetím se můžeme setkat např. v *Ústavě* v Podobenství o jeskyni, kdy se duše snaží dostat ze svých okovů, nebo v dialogu *Faidrón*, kde duše sestupuje do světa, jelikož ztratila křídla. Duše se pak musí osvobodit, být sama sebou a opustit tělo, které je zdrojem zla.

Učení esejců bylo značně apokalyptického charakteru. Ježíše zařazujeme mezi stoupence apokalyptických hnutí, kteří očekávali Boží království. Jedinečnost Ježíšova pojetí však spatřujeme v jeho etice, v postoji vůči bližnímu. Prostitutky, nemocní, celníci,

---

⁶⁰ Mt 5, 17-19

⁶¹ *Rukopisy od Mrtvého moře: hebrejsko-česky*. Přeložil Stanislav SEGERT, přeložil Robert ŘEHÁK, přeložil Šárka BAŽANTOVÁ. Praha: OIKOYMENH, 2007, s. 182. Knihovna antické tradice. ISBN 978-80-7298-108-3.

⁶² VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství 1*. Praha: Benediktinské arcidiákonství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2006, s. 12. ISBN 80-86882-03-9.

bezdomovci, ti, kteří byli vyloučeni ze společnosti. S těmi Ježíš rozmlouval, navštěvoval je i přesto, že to bylo v rozporu se Zákonem.⁶³

Mezi esejci byl i Jan Křtitel, muž, který dle tradice pokřtil Ježíše a od jehož počínání se nám začíná dostávat do podvědomí osoba Ježíše.

Apokalyptické hnutí

Jedná se o uskupení, které opět vyšlo z chasidů, resp. eschatologie chasidů se stává apokalyptikou.

Apokalyptika je učením, pojetím světa, které tvrdí, že současný věk je nedokonalý, špatný a soustředí se na konec věku, aby mohlo dojít k soudu a nastolení světa ideálního, ráje, ve kterém budou pouze ti nejspravedlivější.⁶⁴

Apokalyptiky jsou povětšinou lidé s prorockým darem, v tomto případě mluvíme o mudrcích.

Typickým je pro ně specifické pojetí času, věku, eónu, který je rozdělen na dobrý a špatný/zlý. Mluvíme tak o theodiceji, otázce, která doposud není zodpovězená a která zní: Proč je na světě zlo, když svět stvořil dobrý, dokonalý Bůh?

V apokalyptickém hnutí se setkáváme s tvrzením, že zlý čas/eón přichází proto, aby se spravedliví osvědčili, prokázali svou skutečnou a bezvýhradnou oddanost Bohu, s tím též souvisí víra ve zmrtvýchvstání.

Zároveň se v apokalyptickém hnutí setkáváme s pojetím, které je příznačné pro řeckou kulturu, pro židovskou však úplně cizí. Je jím dualismus duše a těla, kdy tělo je zdrojem hříchu a duše je tou částí, která je čistá, která nás povznáší.⁶⁵

Vidíme tak, že se Ježíš dostával do kontaktu jak se saducei, tak farizeji. Ježíš se s největší pravděpodobností potýkal nejvíce se saducei, avšak dle evangelií největší spory utrpěl právě s farizeji. Musíme si uvědomit, že evangelia vznikla po zboření 2. Chrámu a s chrámovým kultem byli spojeni saduceové. Autoři evangelií již ale byli odkázáni pouze na farizee, jelikož zničením Chrámu padá i moc saduceů, jejich uskupení víceméně zaniká.

Jak v případě Sókrata, tak Ježíše musíme počítat s určitou autorskou, literární invencí, která nám do jisté míry výpovědi zkreslila. I přesto jsme schopni rekonstruovat

---

⁶³ SCHUBERT, Kurt. *Ježíš ve světle tradiční židovské literatury*. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 92. ISBN 80-7021-591-7.

⁶⁴ NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1992, s. 32. ISBN 80-7017-528-1.

⁶⁵ RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. Praha: Karolinum, 2019, s. 86-87. ISBN 978-80-246-3532-3.

období, uskupení tehdejší doby a společnosti, jeho zájem, vliv a kontext, který utvářel konkrétní historickou periodu.

Život

Nyní se pokusíme podívat na život obou velikánů. Historicitu obou postav je však poměrně omezená a je třeba si uvědomit hranice poznání v tomto ohledu.

Jak upozorňuje Pierre Hadot ve své inaugurační řeči z roku 1983, když Pierre Courcelle interpretuje Augustinovo *Vyznání*, rozpoutá tak vlnu nevole a otázek. Poukazuje na to, že je potřeba k dochovanému textu přistupovat zejména jako k literárnímu žánru, kterého je součástí, tedy jako k dílu teologickému, a tím pádem dílu, které je velmi úzce spjato s myšlením v symbolech, nikoli jako k autobiografii Augustina samotného.⁶⁶

I my se pokusíme vydat touto cestou. V případě Sókrata budeme k textům, se kterými se setkáváme u Platóna, přistupovat jako k textům filosofickým. K evangeliím je třeba přistupovat jako ke zprávě teologické, konkrétně jako k dobré zprávě. Jistě se může jednat o texty s autobiografickými prvky, nejde však o autobiografii primárně.

U Sókrata máme tři hlavní prameny, na jejichž základě se o Sókratovi dozvídáme. Prvním a nejvýznamnějším je Platón a jeho rané dialogy. Dále Xenofón a Aristoteles, každý pak k Sókratovi přistupuje jiným způsobem. U Xenofóna nám chybí jakékoli otázky o zbožnosti, mluví zejména o Sókratovi, jehož životní zaměření je praktické. U Platóna si pak musíme klást otázku, která slova jsou skutečně Sókratova a která Platóna, která Sókratovi pouze vkládá do úst. Jeho Sókrates je Sókratem značně zidealizovaným. Aristoteles pak o Sókratovi zanechává několik výroků, on sám však Sókrata nepoznal.⁶⁷

V případě Ježíše jsou hlavním zdrojem křesťanské prameny, zejména pak evangelia. Avšak nejstarší křesťanskou literaturou, která mluví o Ježíšovi, jsou listy Pavlovy. Opět je ale potřeba si uvědomit, že nejsou všechny Pavlovy dopisy jednotlivým obcím dochovány, zároveň ne všechny epištoly patří Pavlovi.⁶⁸

Pavel, původně farizej se jménem Saul, který po zážitku na cestě do Damašku uvěří v Ježíše a jeho dosavadní život se naprosto obrátí.

---

⁶⁶ HADOT, Pierre. *Chvála antické filosofie*. 1. Praha: Rybka Publishers, 2019, s. 10-11. ISBN 978-80-87950-61-6.

⁶⁷ PATOČKA, Jan. *Sókratés: Přednášky z antické filosofie*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství (SPN – Státní pedagogické nakladatelství), 1991, s. 8-9. ISBN 80-7203-425-1

⁶⁸ HOLTZ, Traugott. *Ježíš z Nazareta*. Praha: Vyšehrad, 1991, s. 23. ISBN 80-7021-099-0.

Pavlo obrácení však nebylo rozkoem mezi judaismem a vznikajícím křesťanstvím. Boha, o kterém mluví, vyznává jej Ježíš a jeho učedníci, vnímá jako Boha Abraháma, tedy jako Boha starozákonního, který se mu zjevil skrze Ježíše.⁶⁹

Avšak Pavlovy listy nás zejména informují o tom, jak on sám zakládá nová raně křesťanská společenství, co to obnášelo, co jednotlivé obce sužovalo a co musely řešit. O Ježíšově životě však Pavel nemluví, jedná se zejména o jeho vyznání víry. Právě u Pavla se setkáváme s tzv. teologií kříže.⁷⁰

Teologii kříže Pavel myslí jak Ježíšovu smrt, tak i jeho zmrtvýchvstání. Do jisté míry se jedná o paradox, jelikož může být přijat dvojím způsobem, a to jako Boží moc, nebo jako bláznovství. Pro věřícího představuje Boží moc, pro nevěřícího pak bláznovství.⁷¹

Mimobiblické zmínky o Ježíšovi pak nacházíme u historiků J. Flavia, Suetonia, Tacita či filosofa Plinia. Jedná se o zprávy týkající se Židů, kteří se hlásí k jakémusi Chréstovi, jejich působení a setrvávání v Římě, dále pak informace, které se týkaly jejich lynčování a pronásledování.⁷²

Život Sókratův

Díky *Obraně Sókratově* se dozvídáme, že Sókratovi při zahájení soudního řízení bylo 70 let, s největší pravděpodobností se narodil mezi lety 470 – 469 př. n. l.

O raném dětství nevíme zhora nic, Sókratovi žáci popisují a vypráví až o Sókratovi dospělém, povětšinou středního věku. S největší pravděpodobností získal athénskou výchovu. Tomu nasvědčují i zmínky o jeho počínání si ve válečných taženích.⁷³

Athény i Sparta měly i své vlastní zřízení, jež garantovalo vzdělávání občanů. V Athénách byla výchova mnohem komplexnější, ve Spartě byla výchova mladíka zaměřena zejména na tělesný a vojenský výcvik. V Athénách docházelo k výchově tělesné, mravní, estetické a rozumové.⁷⁴

---

⁶⁹ MARGUERAT, Daniel a Francois VOUGA. *Úvod do Nového zákona: historie, písmo, teologie*. Jihlava: Mlýn, 2014, s. 175. ISBN 978-80-86498-55-3.

⁷⁰ MARGUERAT, Daniel a Corina COMBET-GALLAND. *Úvod do Nového zákona: historie, písmo, teologie*. Jihlava: Mlýn, 2014, s. 3. ISBN 978-80-86498-55-3.

⁷¹ MARGUERAT, Daniel a Francois VOUGA. *Úvod do Nového zákona: historie, písmo, teologie*. Jihlava: Mlýn, 2014, s. 228. ISBN 978-80-86498-55-3.

⁷² HOLTZ, Traugott. *Ježíš z Nazareta*. Praha: Vyšehrad, 1991, s. 18-19. ISBN 80-7021-099-0.

⁷³ PATOČKA, Jan. *Sókratés: Přednášky z antické filosofie*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství (SPN – Státní pedagogické nakladatelství), 1991, s. 74. ISBN 80-7203-425-1.

⁷⁴ JÚVA, Vladimír. *Stručné dějiny pedagogiky*. 4. rozš. vyd. Brno: Paido, 1997, s. 8-9. ISBN 80-85931-43-5.

Sókrates byl synem Sófroniska, který byl kameníkem, a Fainarety, jež byla porodní bábou. Pocházel z Athén, konkrétně z obce Alopéky.⁷⁵

Vyučil se sochařem po svém otci, avšak tuto práci záhy opustil. Právě tato skutečnost byla dle některých vzpomínek příčinou zanedbávání své rodiny, zejména co se týká finančního zaopatření. Zároveň i tento počin měl být zdrojem nespokojenosti Xantippy.⁷⁶

V nedochovaném dialogu Aristotela *O urozenosti* říká, že byl dvakrát ženatý. První ženou mu byla Xantippa, se kterou měl syna Lamproklésa. Druhou ženou pak byla Myrtó, se kterou měl syny Sófroniska a Menexena. Někteří pak tvrdí, že pořadí bylo opačné, nebo že žil s oběma zároveň.⁷⁷

Xantippa se pak do dějin zapsala jako velmi drsná, hašteřivá žena. Stala se prototypem hádavé a neústupné ženy. O své ženě pak mluvil Sókrates takto: „...i já se učím stykem s Xanthippou zacházet s ostatními lidmi.“⁷⁸

Domnívám se však, že v životě Sókratově neměla Xantippa ani jeho potomci nijak významnou úlohu. V té době se očekávalo a počítalo se založením rodiny. V tomto ohledu Sókrates do jisté míry splnil pouze svou „povinnost“.

Sókrates byl vyhlášený svou skromností. K životu nic nepotřeboval, odmítal luxusní šat, jedl střídmě, nesoužil se pomluvami. Jeho vliv na druhé byl však velkolepý. I to byl jeden z důvodů nenávisti vůči Sókratovi. Vlivní občané Athén záviděli Sókratovi nejen jeho vliv, ale i moudrost, a do jisté míry toužili po tom se do jeho společnosti vloučit.⁷⁹

Sókrates byl kritikem tehdejšího pojetí demokracie, kterou vnímal jako zkorumpovanou, její přívrženci se ne vždy chovali mravně. On sám jí chtěl přispět ku pomoci, posíle, a to na základě vzdělávání mládeže.⁸⁰

Někdy se můžeme setkat s tvrzením, že Sókrates byl též sofistou. Není tomu tak, Sókrates se sofisty jistě hovořil, diskutoval, do jisté míry mu mohli být inspirací.⁸¹ Mimo

---

⁷⁵ LAERTIOS, Diogenés. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů*. 2. Pelhřimov: Nová tiskárna, Pelhřimov, 1995, s. 87. ISBN 80-901916-3-0.

⁷⁶ STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1992, s. 112. ISBN 80-7113-058-3.

⁷⁷ LAERTIOS, Diogenés. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů*. 2. Pelhřimov: Nová tiskárna, Pelhřimov, 1995, s. 90. ISBN 80-901916-3-0.

⁷⁸ LAERTIOS, Diogenés. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů*. 2. Pelhřimov: Nová tiskárna, Pelhřimov, 1995, s. 94. ISBN 80-901916-3-0.

⁷⁹ XENOFÓN. *Vzpomínky na Sókrata a jiné spisy*. Praha: Svoboda, 1972, s. 28.

⁸⁰ PATOČKA, Jan. *Sókratés: Přednášky z antické filosofie*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství (SPN – Státní pedagogické nakladatelství), 1991, s. 107. ISBN 80-7203-425-1.

⁸¹ PATOČKA, Jan. *Sókratés: Přednášky z antické filosofie*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství (SPN – Státní pedagogické nakladatelství), 1991, s. 79. ISBN 80-7203-425-1

jiné dle Xenofóna i Platóna, Sókrates byl kritikem sofistů. Nechápal paradox, kterého se sofisté dopouštěli, prohlašovali se za učitele ctností, avšak za výuku pobírali plat.

Jak potvrzují někteří pozdější filosofové, Sókrates byl prvním mezi filozofy, kteří rozmlouvali o životě a který na základě svého učení, svých názorů, byl odsouzen a podrobil se krutému trestu smrti.⁸²

I přesto, jak poukazuje Diónenés Laertios, Sókrates se velmi zapáleně věnoval těm, kteří s ním chtěli diskutovat, nešlo mu pouze o to změnit, poupravit něčí názor, ale o to poučit, dozvědět se více o pravdě, směřovat přímo k ní samotné.⁸³

Může se nám tak Sókrates jevit jako typický intelektuál sedící v tichu pokoje a lámající si hlavu s těmi nejsložitějšími otázkami a pravdami. Opak jest pravdou. Roku 422 př. n. l. se účastnil vojenské výpravy proti Amfipoli, roku 424 př. n. l. pak bitvy u Délia, 430 př. n. l. proti Potidáii. Dle dochovaných zmínek si vždy počínal velmi rozvážně a statečně, v posledním z jmenovaných tažení se vyznamenal, své vyznamenání však věnoval Alkibiadovi.⁸⁴

Xenofón o Sókratovi mluví jako o muži, který byl neustále ve společnosti, resp. na očích, aby kdokoli s ním chtěl nebo potřeboval mluvit, dostal příležitost. „*Nikdy nikdo neviděl, že by Sókrates dělal něco bezbožného nebo neslušného, ani neslyšel, že by něco takového říkal.*“⁸⁵

Sókrata zajímal člověk, jeho způsob uvažování, myšlení, jeho jednání, zdali je správné či nikoli, otázky po kosmu, božstvu, cokoli, co bylo jakýmkoli způsobem odtrženo od člověka samotného, co jej rozptylovalo od vnímání sebe sama a druhých a co se snažilo vytvořit jakousi intelektuální elitu, která se nezabývá otázkou člověka, považoval za otázky druhotné, nijak zvlášť důležité.

Zabýval se však lidmi, kteří se o takové věci, jevy a záležitosti sami zajímali. O to, co je krásné a co nikoli, co je zbožné a co hříšné, spravedlivé a nespravedlivé, co je moudré a co pošetilé. Vždy ale v souvislosti s člověkem, kterého tyto záležitosti ovlivňovaly.⁸⁶

---

⁸² LAERTIOS, Diónenés. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů*. 2. Pelhřimov: Nová tiskárna, Pelhřimov, 1995, s. 88. ISBN 80-901916-3-0.

⁸³ LAERTIOS, Diónenés. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů*. 2. Pelhřimov: Nová tiskárna, Pelhřimov, 1995, s. 88. ISBN 80-901916-3-0.

⁸⁴ Více viz: LAERTIOS, Diónenés. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů*. 2. Pelhřimov: Nová tiskárna, Pelhřimov, 1995, s. 89. ISBN 80-901916-3-0.

⁸⁵ XENOFÓN. *Vzpomínky na Sókrata a jiné spisy*. Praha: Svoboda, 1972, s. 23.

⁸⁶ XENOFÓN. *Vzpomínky na Sókrata a jiné spisy*. Praha: Svoboda, 1972, s. 24.

Sókratovo vystoupení lze pochopit v souvislosti s předchozím vývojem řeckého myšlení, respektive řecké kultury. Zatímco Homér a Hésiodos se nevymaní z okovů mýtu a v jejich vyprávění se táhne linie iracionálních představ, jejich nástupci jsou blíže racionálnímu pohledu na svět, společnost i jedince.

Z dochovaných zlomků tzv. sedmi mudrců víme o prazákladech samotných ctností, které se náhle objevují v morálních apelech, které však ve své podstatě v sobě nesou státotvorný prvek. Poznání sebe sama (gnothi seautón), výzvy ke spravedlivému jednání (pratte dikaiia), důraz na uměřený život (hedones kratei), dokonce horování pro naslouchání pravdě (aletheias echu) tvoří spolu s dalšími základ budování Sókratova racionalismu.⁸⁷

Přírodní filozofové, kteří se objeví v 6. století př. n. l. zaměří svou pozornost jen zdánlivě na přírodní prvky, v nichž hledají arché vzniku světa. Nejde o hledání čistě materiální podstaty světa, ale o pokus o racionální „vědecké“ pojetí zkoumání prapočátku světa. Hovoří-li Thalés o vodě (hydor), Hérakleitos o ohni (pyr), Anaximenes o vzduchu (aér) a jiní dokonce o fenoménu neurčitého, neuchopitelného (apeiron), pak nemluví jako moderní badatelé přírodních věd, ale jako filozofové, kteří k nalezení pravdy užívají rozumu. Hérakleitův logos je jedním z termínů, které přejdou i do mluvy Sókratovy.⁸⁸

Život Ježíšův

V případě osoby Ježíše je třeba si uvědomit, že jeho osoba je opředena mnoha nejasnostmi, z literárně kritického hlediska víme, že mnohdy obsahuje dodatky, které jsou mladší datace. Zejména tomu tak bylo ve chvíli, kdy se křesťanství definitivně oddělilo od židovství a utvořilo tak prvotní církve.⁸⁹

Ještě než se podíváme na samotný Ježíšův život, je potřeba se zmínit o Chrámu a jeho významu pro tehdejší židovstvo. Životy Židů byly situovány kolem Chrámu, který nechal vystavět král Šalamoun v 10. století př. n. l. a roku 587 př. n. l. byl Chrám zbořen. Někteří Židé zůstali v diaspoře, ti byli velmi ovlivněni helénismem. Židé v diaspoře byli skupinou žijící na jiném, cizím území, než byla Palestina. Museli se potýkat a sžívat se svým okolním prostředím, zároveň se obejít bez Chrámu, náboženský kult tak museli uzpůsobit novému prostředí a požadavkům.⁹⁰

⁸⁷ CHADIMA, Martin. *Filozofie: Úvod do dějin evropského myšlení*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013, s. 11. ISBN 978-80-7435-300-0.

⁸⁸ Více viz: CHADIMA, Martin. *Filozofie: Úvod do dějin evropského myšlení*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. ISBN 978-80-7435-300-0.

⁸⁹ POTOK, Chaim. *Putování: Dějiny Židů*. Praha: Argo, 2002, s. 318. ISBN 80-7203-425-1.

⁹⁰ RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. Praha: Karolinum, 2019, s. 47. ISBN 978-80-246-3532-3.

Právě z prostředí diasporního Židovstva pochází Septuaginta, překlad Tanachu do řečtiny, najednou tak dochází na základě překladu k odlišným interpretacím mezi diasporními Židy a Židy, kteří se navrátili do Palestiny.

Navrátilci pak kolem roku 516 př. n. l. nechali vystavět tzv. druhý Chrám. Původní význam pro Chrám byl čistě kultovní, jednalo se o místo, kam se přinášely oběti, sloužily bohoslužby, děkovalo Hospodinu. Druhý Chrám však sloužil k mnohem rozmanitějším účelům. Kromě kultických obřadů byl užíván i k veřejnému, společenskému životu. Mimo jiné byl zdrojem obživy, nacházel se v něm tzv. chrámový poklad.⁹¹

Toto zřízení Chrámu nebylo nijak v rozporu se Zákonem. Ježíšovo jednání v chrámě, kdy dochází k jeho očištění, je směřováno k představitelům Chrámu, k jeho reprezentantům, jako upozornění, pohoršení se nad stávajícím stavem.⁹²

Antických zpráv o Ježíšovi, které by nepocházely od jeho stoupenců, máme sporadické množství. V první řadě si musíme uvědomit, v jaké době Ježíš žil.

Osoba Ježíše tak byla naprosto zanedbatelnou postavou, o které netřeba žádné zmínky. Zároveň nebýt Ježíšova zmrtnýchvstání a zjevení se učedníkům by tak pro většinu neznamenal vůbec nic, byl by pouhým kamínkem do mozaiky, která utvářela tehdejší politicky a nábožensky velmi složitý život.

Jméno Ježíš pochází z biblické tradice, je shodné se jménem Jozue. Jozue byl vojevůdcem a později nástupcem Mojžíše. Ježíš, hebr. Jehosua, Jozue znamená Hospodin je spása.⁹³

Z Nazareta pak získal jako přízvisko, jež se mu dostalo na základě místa narození. Nazaret v Ježíšově době bylo víceméně bezvýznamné město, patřil ke Galileji. Galilea pak byla dle historického kontextu v otázce náboženské vnímána jako nábožensky chladná, „...země nábožensky nevzdělaných.“⁹⁴

Jak můžeme vidět v Janově evangeliu 1,46, když Natanael říká: „Z Nazareta? Co odtamtud může vzejít dobrého?“

Avšak v evangeliu dle Matouše a Lukáše se setkáváme s tím, že Ježíš nepochází z Nazareta, nýbrž z Betléma. V Ježíšově době byl Betlém malým městečkem. Z hebrejštiny

---

⁹¹ RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. Praha: Karolinum, 2019, s. 59. ISBN 978-80-246-3532-3.

⁹² RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. Praha: Karolinum, 2019, s. 60. ISBN 978-80-246-3532-3.

⁹³ NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1992, s. 275. ISBN 80-7017-528-1.

⁹⁴ RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. Praha: Karolinum, 2019, s. 194. ISBN 978-80-246-3532-3.

překládán jako „Dům chleba“ se na egyptských klínových tabulkách označuje jako dům bohyně Lachany, což byla kenánská bohyně plodnosti. Vývojem pak ze slova vzniklo Bét-lechem.⁹⁵

Dle Bible má pak Betlém výsostné postavení, nejen že z něj pocházel Davidův prapředek, Rút, ale David samotný, věhlasný král, Bohem vyvolený. A o Betlému se pak po mnoha desítkách let znovu doslycháme až v Ježíšově příběhu.⁹⁶

O Ježíšově narození se dodnes vedou spory, sice od roku 0 počítáme náš letopočet, který je spojen právě s narozením Ježíše, avšak s obecnou platností až ve vrcholném středověku, tj. 11. – 14. století.⁹⁷

O době před Ježíšovým vystoupením v Jeruzalémě nevíme zhola nic. Až od jeho křtu Janem Křtitelem se Ježíš dostává do povědomí.⁹⁸

Na rodokmen Ježíše je však potřeba se dívat z hlediska teologie, nikoli na pouhý genealogický seznam, který obsahuje jména jeho příbuzných.⁹⁹

Jeho rodokmen je v evangeliích zaznamenán tak, aby poukázal na to, že Ježíš je tím, který přináší spásu na pozemský svět. Jedná se tak o teologickou výpověď, nikoli o historickou událost.

Neznamená to však, že automaticky zavrhneme celý text a již se jím dále nebudeme zabývat. Je potřeba si při četbě evangelií uvědomit hned několik věcí. Jak text Matoušova evangelia, tak text Lukášova evangelia jsou pracemi velmi tradičními. Úkolem čtenáře je vždy rozlišovat literární, umělecké ztvárnění textu a zároveň si uvědomit, že to ještě nutně neznamená popření faktických údajů.¹⁰⁰

O Ježíšově dětství se dozvídáme jak z Matoušova, tak Lukášova evangelia. Jedná se však o informace, které nemluví o Ježíši z hlediska historie, nýbrž jde o teologickou výpověď, která se od samotného počátku snaží poukázat na to, že Ježíš je skutečně Božím synem.

Dle tradice byl Ježíšovým otcem Josef a matkou Marie, po Josefovi se pak stal tesařem. „*Což to není syn tesaře? Což se jeho matka nejmenuje Maria?...*“ Mt 13,55

Je však důležité podotknout, že zatímco narození Sókratovo není vnímáno jako účín nějaké božské skutečnosti (Boha, bohů), u Ježíše tomu je jinak. Zejména Lukášovo

⁹⁵ HOLTZ, Traugott. *Ježíš z Nazareta*. Praha: Vyšehrad, 1991, s. 43. ISBN 80-7021-099-0.

⁹⁶ HOLTZ, Traugott. *Ježíš z Nazareta*. Praha: Vyšehrad, 1991, s. 43. ISBN 80-7021-099-0.

⁹⁷ HOLTZ, Traugott. *Ježíš z Nazareta*. Praha: Vyšehrad, 1991, s. 57. ISBN 80-7021-099-0.

⁹⁸ HOLTZ, Traugott. *Ježíš z Nazareta*. Praha: Vyšehrad, 1991, s. 108. ISBN 80-7021-099-0.

⁹⁹ Více viz: SCHUBERT, Kurt. *Ježíš ve světle tradiční židovské literatury*. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 26-27. ISBN 80-7021-591-7.

¹⁰⁰ SCHUBERT, Kurt. *Ježíš ve světle tradiční židovské literatury*. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 32. ISBN 80-7021-591-7.

evangelium ukazuje na „přítomnost“ anděla zvěstujícího Marii narození božského dítěte (Immanuel, jemuž dá jméno Ježíš) a Maria sama sebe, alespoň zpočátku vnímá jako tu, již „budou blahoslavít všechny národy“.¹⁰¹

Zatímco Sókrates je od počátku vnímán jako člověk, jakkoli výjimečně inteligentní, pohotový ve svých úsudcích, bystrý a kriticky uvažující, Ježíš vyrůstá (alespoň podle evangelistů) s aureolou božího dítěte, o jehož plnosti božství či lidství budou ve 4. století n. l. svedeny lité boje v řadách křesťanských teologů, kteří nebudou váhat své nepřátele označovat za heretiky.¹⁰²

Přesto opravdu věrohodné zprávy o Ježíšově dětství skutečně nemáme. V Lukášově evangeliu 2,41-52 se pak dozvídáme o dvanáctiletém Ježíši, který byl v Jeruzalémě v Chrámu a rozmlouval s tamějšími učedníky. V evangeliu je text prezentován jako výjimečné Ježíšovo počínání si, je poukazováno na jeho nadání.

Jedná se však o období, kdy se chlapci v židovské tradici stávají dospělými muži. Mezi dvanáctým a třináctým rokem jsou chlapci označeni za Žida, který je povinen dodržovat Boží Zákon.¹⁰³

Po této události se již o Ježíšově životě nic nedozvídáme. Znovu až pak při jeho křtu Janem Křtitelem. Evangelia opět nehovoří o této události jednotně, avšak v tuto chvíli dochází k Ježíšově veřejnému vystoupení, které vyústí v Ježíšovu smrt.

Oba tito mužové, jak Sókrates, tak Ježíš nějakým způsobem fascinovali své stoupence, ale i nepřátele. Z toho, co se nám dochovalo, vyplývá, že měli alespoň ve svém okolí dosti značný vliv, jejich působení vyvolávalo emoce, a to jak emoce kladné, tak záporné, ani jeden z nich nenechal člověka jen tak chladným. Oba muži podle dochovaných svědectví vynikali zvláštním charismatem, ať již připisovanému jejich výjimečné schopnosti logické argumentace (Sókratés) nebo výmluvnosti a schopnosti podávat své svědectví o pravdě o v barvitých a prostým lidem přístupných obrazech (Ježíšova podobenství). Jeden i druhý uměli strhnout davy, získat si sympatie historií nezapomenutých mladých mužů; u Sókrata Alkibiadés, u Ježíše mladičkový apoštol Jan. Ten či onen „pohnuly dějinami“, a ať již přičítáme jejich vliv na dobu v níž žili nebo na budoucnost, která přišla po nich, nelze jejich vystoupení degradovat slovy jako náhoda, štěstí, nečekané okolnosti.

---

¹⁰¹ Lk 1,26-38

¹⁰² K tomu více viz: HARNACK, Adolf von. *Dějiny dogmatu*. 2. vyd. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1974. Knihovna Samostatnosti.

¹⁰³ NOSEK, Bedřich a Pavla DAMOHORSKÁ. *Židovské tradice a zvyky*. Vydání druhé, upravené a doplněné. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 56-57. ISBN 978-80-246-2996-4.

O jejich vzhledu nevíme zhora nic a o tom, jací byli, se dozvídáme v případě Sókrata zejména od Platóna a Xenofóna, kteří jej líčí jako muže staršího věku, neústupného, svrchovaného, se smyslem pro spravedlnost, moudrého a vyrovnaného.

Ježíš je pak svými učedníky líčen obdobným způsobem, se smyslem pro empatii a spravedlnost. Připraven zastat se svého bližního i za cenu posměchu, nenávisti a lynče.

Učení

V případě obou mužů v otázkách historicity, událostí v jejich životě, mnohdy tápeme, snažíme se rekonstruovat jednotlivé události a vytvořit tak ucelené a důvěryhodné příběhy mužů, kteří jsou tisíce let od nás vzdáleni, ale stále k nám nějakým způsobem promlouvají.

Právě jejich učení je tím, co se nám dochovalo, samozřejmě v poněkud upravené podobě, ale stále živé. Jejich učení rozšiřovali žáci, stoupenci a postupem času se předávalo z generace na generaci.

Učení je pro nás tím nejdůležitějším. Jednotlivé události v jejich životech pouze dotvářejí a ucelují celkový obraz obou postav. Učení, jejich názory, jsou však tím, co nás a další generace ovlivnilo, ovlivňuje a bude i nadále ovlivňovat.

Péče o duši

Jak bylo výše zmíněno, Řekové nejdříve vytvořili koncept, který se odvolává na osud, fatum. To se však postupem času mění. Již nedochází k obětování bohům, smířením se s osudem a přístupem k životu, ať dělám, co dělám, vše je již zpečetěno. Spolu se Sókratem přichází nový přístup k životu a tím je péče o svou duši, tj. Epimeleia tés psyché.¹⁰⁴

Sókratovské dialogy, tzv. maieutika, spočívají v neustálém kladení otázek a zpochybňování již řečeného. Tento typ dialogů je zřetelný u jeho z největších žáků Platóna, ale nejen u něj, tento typ dialogů používali i další Sókratovi žáci¹⁰⁵

Sókratovský dialog neoddiskutovatelným způsobem proslavil Platón, žák Sókratův. V Platónových dialozích má osoba Sókrata totiž ústřední postavení. Je tím, který dialog vede, který nutí nejen čtenáře, ale i svého partnera k neustálému korigování svých myšlenek, přetváření, zdokonalování a přehodnocování. Je však třeba říci, že podoba dialogu, kde Sókrates je tazatelem a ostatní mu odpovídají, je typická pro všechny Sókratovy žáky, kteří tento typ dialogu používají. A jak poukazuje Hadot, vzniká tak velmi specifický a ojedinělý vztah mezi autorem a Sókratem, jelikož se na první pohled zdá, že autor je pouze jakýmsi

---

¹⁰⁴ BLAŽKOVÁ, Miloslava. *Dějiny etických teorií I: (od antiky po konec 18. století)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 2004, s. 40. ISBN 80-7290-164-8.

¹⁰⁵ ARISTOTELÉS. *Poetika*, 1447b10. Srov. C. W. Müller, *Die Kurzdialoge der Appendix Platonica*, München 1975, s. 17n. In: HADOT, Pierre. *Co je antická filosofie?*. Praha: Vyšehrad, 2017, s. 38. ISBN 978-80-7429-680-2.

stenografem, jehož úkolem není nic jiného než dialog správně zachytit. Je třeba však upozornit na to, že dodnes badatelé řeší, co je řeč Sókrata samotného a co je již invence Platóna jako autora.¹⁰⁶

Samotný Sókrates se odmítá zabývat jakoukoli spekulací. Jeho ústředním zájmem je člověk a jeho jednání, názory. Sókratovým cílem je svého žáka, partnera v dialogu, dovést k tomu, že nic neví. Činí tak na základě neustálého kladení a opakování otázek, někdy otázek tak všetečných, že samotný Sókrates říká, že na ně nezná odpovědi.

Sókrates nám nedává k dispozici sumarizované poznatky, ke kterým svými zkušenostmi dospěl. Jeho filozofie není teoretickou brožurkou, po jejímž přečtení bychom mohli říci, že třímáme veškeré vědění. Sókratův způsob uvažování, jeho metoda tázání se, vede nejen jeho protihráče, ale i čtenáře k samotnému filozofování. Díky Sókratovým otázkám a způsobu humoru, který v dialozích používá, se jeho sok dozvídá pouze o své nevědomosti, o tom, že veškeré jeho dosavadní poznání vyplývá z pofidérních základů a jediným, čím si může být skutečně jistý, je jeho nevědomost.¹⁰⁷

Jeho záměrem je ve společníkovi „zrodit“ pravdu, pravdu, kterou Řekové nazývají aletheia. Jedná se však o pravdu, která je skrytá, a my ji potřebujeme „vyrvat“ do neskrytosti, na základě toho jsme pak schopni poznat podstatu věci.¹⁰⁸

Vědění pro Sókrata není žádná materiální věc, ani teoretické poznatky, nýbrž hodnoty neboli ctnosti, kterými jsou dobro, spravedlnost, moudrost atp. Zůstane úkolem pro jeho následovníky, zejména pak velkého Aristotela, aby se pokusil propojit platónské okouzlení nehmotným světem idejí s narůstajícími potřebami pro systematické zpracování množících se znalostí o přírodě (fysis).¹⁰⁹

Samotný Sókrates poznání spojuje s řeckým pojmem daimonion. Poznání, gnosis, o kterém mluvíme, můžeme poznat jen na základě našich zkušeností, poznání nacházíme v sobě, v nitru každého z nás. Nejde tak ani o to, kolik jsme toho přečetli, kým jsme se inspirovali. Ale o to, jak žijeme, jak se chováme, přistupujeme nejen k životu, ale i k ostatním.¹¹⁰

---

¹⁰⁶ HADOT, Pierre. *Co je antická filosofie?*. Praha: Vyšehrad, 2017, s. 38-39. ISBN 978-80-7429-680-2.

¹⁰⁷ HADOT, Pierre. *Co je antická filosofie?*. Praha: Vyšehrad, 2017, s. 41. ISBN 978-80-7429-680-2.

¹⁰⁸ HOGENOVÁ, Anna. *Filosofie a dějiny*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2021, s. 10. ISBN 978-80-7603-284-2.

¹⁰⁹ Více viz: CHADIMA, Martin. *Filozofie: Úvod do dějin evropského myšlení*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013, s. 9. ISBN 978-80-7435-300-0.

¹¹⁰ HADOT, Pierre. *Co je antická filosofie?*. Praha: Vyšehrad, 2017, s. 48. ISBN 978-80-7429-680-2.

Daimonión je jakýmsi vnitřním hlasem. V Platónově dialogu pak o něm Sókrates mluví takto: „... jakýsi hlas, který kdykoli se ozve, pokaždé vše odvrací, abych nedělal to, co právě hodlám dělat, avšak nikdy mě k ničemu nepobízí.“¹¹¹ Dále pak říká, že právě daimonión mu brání zabývat se politikou, jelikož by se musel postavit nespravedlnosti, která byla athénskou společností prostoupena, a to i za cenu smrti.¹¹²

František Novotný ve svém článku poukazuje hned na několik přístupů k Sókratově daimoniui. Někteří jej označovali za halucinaci, Sókrata pak za blázna, dnes bychom mohli říci, že se jednalo o psychickou poruchu. Nejedná se o hlas svědomí v dnešním smyslu slova, ale jde o jakýsi instinkt.¹¹³

Daimonión je ve skrze pozitivní. Zasahuje pouze ve chvíli, kdy mohlo dojít ke špatnému rozhodnutí, jednání. Člověk si tak bez daimonia dostatečně neuvědomuje ohrožení, které mu na základě jeho rozhodnutí hrozí.¹¹⁴

Hlas daimonia je pro Sókrata hlasem rozumu, avšak jemu samotnému se podařilo obestříti jej takovým tajemstvím, že se jeví jako něco nadpřirozeného, mytického. A možná právě to vyvolalo v jeho soudcích obavy a strach.¹¹⁵

Daimonión se vzpouzel zejména ve chvílích, kdy chtěl Sókrates jednat nesprávně, avšak ve chvíli, kdy šel před soud, doznává, že ani jednou se mu hlas nevzepřel. Z toho usuzoval, že smrt je pro něj něčím dobrým.¹¹⁶

V Platónově dialogu *Euthyfrón* probíhá diskuse mezi Euthyfrónem a Sókratem o tom, co je zbožné a co hříšné. Euthyfrón zde vystupuje jako Sókratův mentor, který jej má poučit o této skutečnosti, avšak Sókrates Euthyfrónovi postupně vyvrací všechna jeho tvrzení. Euthyfrón tak, ač nerad, ukazuje, že nemá vědění vůbec žádné, a Sókrates je tím, který jej vede, učí.

Platónův dialog poukazuje na to, že zbožné je to, co je podstatou zbožnosti, tím je dobro samo. Dobro, které je ideou, podstatou všech věcí kolem nás. Zbožné jednání, chování, uskutečňujeme na základě dobra, dodržování ctností a snahou o entelecheia.

---

¹¹¹ PLATÓN. *Euthyfrón: Obrana Sókrata ; Kritón. 5.*, opr. vyd. Přeložil František NOVOTNÝ. Praha: OIKOYMENH, 2005, s. 59. ISBN 80-7298-140-4.

¹¹² PLATÓN. *Euthyfrón: Obrana Sókrata ; Kritón. 5.*, opr. vyd. Přeložil František NOVOTNÝ. Praha: OIKOYMENH, 2005, s. 60. ISBN 80-7298-140-4.

¹¹³ NOVOTNÝ, František. *Sborník filologický: Svazek VII.* Praha: Nakladatelství České akademie věd a umění, 1922, s. 353.

¹¹⁴ NOVOTNÝ, František. *Sborník filologický: Svazek VII.* Praha: Nakladatelství České akademie věd a umění, 1922, s. 354.

¹¹⁵ NOVOTNÝ, František. *Sborník filologický: Svazek VII.* Praha: Nakladatelství České akademie věd a umění, 1922, s. 362.

¹¹⁶ PLATÓN. *Euthyfrón: Obrana Sókrata ; Kritón. 5.*, opr. vyd. Přeložil František NOVOTNÝ. Praha: OIKOYMENH, 2005, s. 69. ISBN 80-7298-140-4.

Jednat dobře, správně, směřovat k dobru samotnému, je účelem zbožného jednání.¹¹⁷

U Řeků se setkáváme s dualismem v otázce pojetí duše a těla. Tělo je tím, co je hříšné a duši kazí, vězní ji. Duše se tak snaží z těla dostat, osvobodit se a navrátit se do světa idejí, ze kterého přišla.¹¹⁸ Dle Sókrata, pokud je duše nemocná, existuje pro ni pouze jeden jediný lék a tím je řeč, slovo, řec. logos.

Patočka poukazuje na to, že taková léčba duše, napravení mravnosti z křesťanského hlediska, je „*nadmíru divná*“.¹¹⁹

Do jisté míry i v křesťanství najdeme podobný způsob léčby. V první řadě je potřeba si uvědomit, a to v obou případech, že nejednáme mravně, že naše duše je nějakým způsobem poskvřněna. A poté je skutečně potřeba řeči, jak ve filozofii, tak v náboženství. Ve filozofii je to dialog a v dialogu je otázka důležitější než odpověď. V náboženství je pak tím slovem, které léčí modlitba, komunikace mezi člověkem a Bohem.

V obou případech pak nezůstává u teoretického výkladu, je třeba i konání, skutků. Nejedná se tak o plytké zákonictví, ale o skutečné směřování k něčemu vyššímu, ideálnímu.

Sókratovo učení vystihuje heslo, jež bylo vytesáno na vstupní bráně ve věštírně v Delfách, Gnóthi seauton, tj. Poznej sebe sama. Právě s tím úzce souvisí Sókratova věta: „*Vím, že nic nevím.*“ Poznáváním sebe sama Sókrates dochází k jedinému poznatku, u kterého si může být naprosto jistý, a tím je nevědění, nedokonalost našeho rozumu a poznání.

Východiskem pak k tomuto poznání je zkoumání, které může člověka dostat na správnou cestu, tedy staráním se o sebe sama, o svou duši, a na základě dialogu, tedy pomocí otázek a odpovědí. Teprve tehdy dochází k poznání sebe sama.¹²⁰

Jak poukazuje Fischer, metodou tázání, kterou Sókrates používal, může být patrný Sókratův negativismus, odpovědi svých partnerů neustále vyvrací. Avšak pro Sókrata je to příznačné, negace mu slouží pouze jako prostředek k tomu, jak prosadit sebe sama, ve smyslu zaujetí svého posluchače, donucení k přemýšlení a poznávání skutečného.¹²¹

---

¹¹⁷ PLATÓN. *Euthyfrón: Obrana Sókrata ; Kritón*. 5., opr. vyd. Přeložil František NOVOTNÝ. Praha: OIKOYMENH, 2005, s. 9. ISBN 80-7298-140-4.

¹¹⁸ Více viz: PLATÓN. *Faidros*. 7., opr. vyd. Přeložil František NOVOTNÝ. Praha: OIKOYMENH, 2014. ISBN 978-80-7298-510-4.

¹¹⁹ PATOČKA, Jan. *Sókrates: Přednášky z antické filosofie*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství (SPN - Státní pedagogické nakladatelství), 1991, s. 110. ISBN 80-7203-425-1

¹²⁰ PATOČKA, Jan. *Sókrates: Přednášky z antické filosofie*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství (SPN – Státní pedagogické nakladatelství), 1991, s. 118. ISBN 80-7203-425-1

¹²¹ FISCHER, Josef Ludvík. *Případ Sokrates*. 2.vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1994, s. 114. ISBN 80-7106-110-7.

V souvislosti s péčí o duši hovoří Sókrates o areté, tj. dokonalosti, ctnosti. Areté je tím, co zapříčiňuje rozhodování naší duše a co nás nutí směřovat k dobru samotnému.¹²²

To, k čemu člověk směřuje za pomoci areté, je blaženost - eudaimónia, a to je starost o duši. Tím nejvyšším, k čemu člověk směřuje, vrcholem Sókratova poznání, je absolutní dobro, řec. Agathón. K němu když se člověk dostává, pociťuje blaženost.¹²³

Nejedná se však o abstraktní, teoretické poznání dobra. Jedná se o poznání, o které musí každý z nás, jednotlivec, neustále usilovat, musí se rozhodovat mezi tím, co je dobro a co nikoli.

Agathon je tím nejvyšším, neexistuje pro něj žádná definice, konstrukt, formule, naším jediným úkolem je jej sdílet.¹²⁴

Já jsem ta cesta, pravda i život

V případě učení Ježíše jsme odkázáni pouze na evangelia, popřípadě apokryfy. Stejně tak jako u Sókrata potřebovali autoři evangelií Ježíše vykreslit určitým způsobem, text je tak do značné míry zidealizovaný. Je třeba k textu přistupovat s respektem, ale jako k textu symbolickému, k vyznání víry.

Ježíšovy počiny, jeho konání zázraků, je třeba vidět v širší souvislosti. Nejedná se pouze o konkrétní čin vůči jednotlivci, skupině. Ježíšovo počínání má dopad na celé společenství. Svým jednáním zaujme každého, ti, kteří jsou jím fascinováni, jej následují, ti, kteří se jej nějakým způsobem bojí, jsou jím pohoršeni, jej zatracují.¹²⁵

Jak už bylo výše zmíněno, Ježíš má velké spory se zákoníky, těmi, kteří dohlížejí na dodržování Tóry. Jeden z nejznámějších příběhů se nachází v Lukášově evangeliu 10, 25-37. Zákoník se Ježíše ptá, co má dělat, aby měl *podíl na věčném životě*. Ježíš tak vypráví jedno ze svých podobenství o milosrdném Samaritánovi. Zbitý muž leží bezvládně na zemi, vyhnul se mu jak kněz, tak levita, pomohl mu nakonec kolemjdoucí Samařan a postaral se o něj. A to i přesto, že Židé se Samařany byli nepřáteli.

Ježíš tak poukazuje na to, že skutečným bližním člověka je ten, který je schopen milosrdenství, nikoli ten, který striktně dodržuje Zákon bez ohledu na druhého.

---

¹²² PATOČKA, Jan. *Sókratés: Přednášky z antické filosofie*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství (SPN – Státní pedagogické nakladatelství), 1991, s. 127. ISBN 80-7203-425-1

¹²³ PATOČKA, Jan. *Sókratés: Přednášky z antické filosofie*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství (SPN – Státní pedagogické nakladatelství), 1991, s. 142. ISBN 80-7203-425-1

¹²⁴ HOGENOVÁ, Anna. *Areté: základ olympijské filozofie*. Praha: Karolinum, 2000, s. 13. ISBN 80-246-0046-3.

¹²⁵ KROLL, Gerhard. *Po stopách Ježíšových*. 2. Praha: Zvon, 1996, s. 185. ISBN 80-7113-179-2.

Ježíšova řeč je řečí mudroslovnou. Svou řeč představuje v podobenstvích, mudroslovných řečech, symbolech. Zároveň se Ježíšova řeč netýká pouhého hlásání etiky, osvobození, lásky k bližnímu, ale i eschatologie, nauky o posledních věcech.¹²⁶

Mluví o Božím království, které však není místem pro určitý počet vyvolených, ale pro všechny, kteří se chovají dle mravního přikázání. Ježíš velmi často svá podobenství představuje na osobách, které jsou různým způsobem ze společnosti vyřazené, ať už jsou to chudí, nemocní, děti, vdovy, a právě na těchto postavách se uskutečňuje eschatologie, tj. Boží království.¹²⁷

Ježíš kromě Božího království kázal boží přikázání, kterým je konání dobra. Požaduje a mluví o spravedlnosti, oddanosti k Bohu a lásce k bližnímu.¹²⁸

Jeho pojetí etiky bývá mnohdy označováno etika lásky. Lásky, která je bezmezná, oddaná bez ohledu na to, ke komu je směřovaná. Ježíš nabádá k lásce vůči cizincům, nepřátelům, hříšníkům, nemocným, dětem, ženám... Ježíš vyzývá k lásce vůči člověku.¹²⁹

Ježíšovo učení je zřejmé v tzv. Kázání na hoře, které nacházíme v Matoušově evangeliu v 5. - 7. kapitole. Jedná se o velmi radikální text, který nabádá k naprosté oddanosti vůči Bohu, k činění spravedlnosti, která bude přesahovat pojetí spravedlnosti všech zákoníků, jedině to člověka přiblíží k Bohu.

Kritizoval zejména chování farizeů. V evangeliích nalezneme hned několik zpráv o jejich vzájemných konfrontacích. Například v Řeči proti farizeům Lk 11, 37-54 poukazuje na jejich povrchnost, požadují něco, co sami nedodržují. K Zákonu se staví jako ke psané literě bez ducha, kterou je třeba bezmezně dodržovat bez ohledu na její skutečné poslání a obsah.

Farizeové i přes své nadšení a horlivost pro víru a Zákon se nakonec stali zkosnatělými. Zákon přijímali mechanicky a totéž chtěli i od ostatních. Ježíš na tuto skutečnost poukazuje, kritizuje ji a usiluje o změnu, avšak marně.¹³⁰

Ježíšovo působení mnohdy bývá přirovnáváno k vystupování rabínů. V Talmudu, jedná se o katalog diskusí mezi rabíny o Zákoně a etice, bývají Ježíšovi učedníci, žáci, označováni jako talmidim, což je označení pro židovské učence, žáky rabínů. Avšak i přes

---

¹²⁶ RYŠKOVÁ, Mireia. Doba Ježíše Nazaretského. Praha: Karolinum, 2019, s. 229-230. ISBN 978-80-246-3532-3.

¹²⁷ RYŠKOVÁ, Mireia. Doba Ježíše Nazaretského. Praha: Karolinum, 2019, s. 230. ISBN 978-80-246-3532-3.

¹²⁸ BULTMANN, Rudolf Karl. *Ježíš Kristus a mytologie*. Praha: Oikoyomenh, 1995, s. 15.

¹²⁹ RYŠKOVÁ, Mireia. Doba Ježíše Nazaretského. Praha: Karolinum, 2019, s. 232. ISBN 978-80-246-3532-3.

¹³⁰ KROLL, Gerhard. *Po stopách Ježíšových*. 2. Praha: Zvon, 1996, s. 192. ISBN 80-7113-179-2.

značné podobnosti Ježíše s rabíny se jeho učení značně liší. Na tradice otců, učitelů, se odvolával jen občas (např. Matoušovo evangelium).¹³¹

Ježíš vykládal Zákon na základě svého poznání, nikoli podle autorit, kterými byli starší. Na své učedníky kladl nároky, které doposud neznali. Zlo a bídu ve světě nepřisuzoval politické situaci, nadvládě Říma, náboženské skupině, ale člověku. Člověku, kterému zlo vychází z jeho nitra. „*Z nitra totiž, z lidského srdce, vycházejí zlé myšlenky, smilství, loupeže, vraždy ... Všecko toto zlé vychází z nitra a znesvěcuje člověka.*“ Mk 7, 21-23. Ježíš je přesvědčen, že k etickému, mravnímu jednání nás nepřinutí Zákon či trest za nedodržení. Je potřeba lásky, ta jediná je schopna jakékoli zlo zastavit. Láska, která dokáže popřít sebe sama, naše ego a obětovat se pro druhého.¹³²

Ježíš, stejně tak jako Sókrates, nejen že svou etiku, způsob života, hlásá, ale zároveň jej žije. Ježíš byl Židem, který apeloval na dodržování Tóry, zákona, který byl pro Židy závazným. Ježíš byl tím, který se snažil ukázat, že Zákon slouží člověku, nikoli člověk Zákonu. V požadavcích, které klade Ježíš, se ukrývá příslib svobody.

U Ježíše můžeme mluvit o vnitřním dialogu, rozhovoru se sebou samým, co mě nutí, vybízí k danému jednání.

„*Zákon je chápán především jako dar, který umožňuje člověku dosáhnout skutečné svobody.*“¹³³ A o to usiloval Ježíš, jeho cílem bylo, aby byl člověk svobodný, protože tak jej stvořil Bůh.

Ježíš byl označován jako rabbi, tedy učitel. Byl obklopen svými učedníky, na základě mnoha zpráv o jeho schopnostech a nadání jej vyhledávali další, nejen obyvatelé mezi Židy. Diskutoval nad palčivými otázkami tehdejší doby, otázkami politickými, náboženskými, podle evangelií uzdravoval nemocné, navštěvoval celníky a prostitutky. Zákon, tedy Tóra, mu byl prostředkem, jak docílit svobody.¹³⁴

Sókrates je zastáncem toho, že nespravedlnost se nemá oplácet. V dialogu Kritón čteme: „*...hanebně oplatíš bezpráví bezprávím a zlé zlým, že přestoupíš své smlouvy s námi*

---

¹³¹ KROLL, Gerhard. *Po stopách Ježíšových*. 2. Praha: Zvon, 1996, s. 229-230. ISBN 80-7113-179-2.

¹³² FUNDA, Otakar Antoň. *Ježíš a mýtus o Kristu*. Praha: Karolinum, 2007, s. 124. ISBN 978-80-246-1276-8.

¹³³ RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. Praha: Karolinum, 2019, s. 226. ISBN 978-80-246-3532-3.

¹³⁴ RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. Praha: Karolinum, 2019, s. 226-227. ISBN 978-80-246-3532-3.

učiněné ...budeme se na tebe horšit, dokud budeš živ...“¹³⁵ Ježíš se na to dívá stejně: „*Milujte své nepřátele a modlete se za ty, kdo vás pronásledují...*“ Mt 5,44 Ani jeden z nich nenabádal k násilí. Jejich velikost spočívala ve slově, v dobrém jednání, ve směřování k vyšší ideji.

Podle Platóna filozof usiluje o oddělení duše od těla, jelikož tělo je hříšné a duši omezuje. R. Bultmann pak dodává: „*Můžeme-li platónskou naději na život po smrti nazývat eschatologií, pak se křesťanská eschatologie shoduje s platónskou eschatologií, jednak v tom, že obě očekávají po smrti blaženost, a jednak v tom, že blaženost lze nazvat svobodou.*“¹³⁶

Sókrates nemluvil o teoretickém směřování ke ctnostem, kterých se v rámci disputací a vzdělávání posluchačům dostávalo. Nešlo mu o to dozvědět se co nejvíce informací a ty předávat dále, nýbrž informace, znalosti, které jednotlivec získal, bylo zapotřebí dodržovat a uskutečňovat. Tím činil nejen obec, polis, mravnou, ale, a to zejména, velebil svou mysl a duši.

To samé činí Ježíš na půdě náboženské. Nejen že vyzývá ke studiu a dodržování Zákona, ale i jemu je na prvním místě člověk, nikoli litera přijímaná zkostnatělým způsobem.

Sókrates ani Ježíš nekritizují zákon, nýbrž přístup k němu. Přístup, který odporuje zákonu samotnému.

Oba se táží po posledních věcech, k nimž člověk směřuje na základě mravního jednání, dodržování ctností. Se zapřením sebe sama, svého ega, s myšlenkou na druhého, svého bližního.

---

¹³⁵ PLATÓN. *Eutyfrón, Obrana Sókrata, Kritón*. 5. opravené vydání. Praha: Oikoymenh, 2005, s. 95. ISBN 80-7298-140-4.

¹³⁶ BULTMANN, Rudolf Karl. *Ježíš Kristus a mytologie*. Praha: Oikoymenh, 1995, s. 22.

Důvod smrti

Oba muži podněcovali k otázkám, diskusím, zároveň však do jisté míry svými názory pobuřovali a mnohdy tak, ač neúmyslně, vyvolávali konflikty.

Jejich počiny, učení a názory vedly k čím dál tím větším rozbrojům mezi jednotlivými skupinami. Jak Sókrates, tak Ježíš museli čelit častějším útokům, které doposud byly pouze slovního charakteru, byly jimi nadávky, osočování, vyhrožování. Jejich další působení bylo pro představitele, vlivné obyvatele, neúnosné a rozhodli se, že musí zakročit. Jejich zásah byl však značně radikálního charakteru, v obou případech se usilovalo o smrt.

Ohrožování mládeže a bezbožnost

Sókrates byl obviněn z kažení mládeže, z podrývání autority demokracie a z bezbožnosti. Na první pohled se to takto mohlo jevit, Sókrates hovořil se svými žáky, stoupenci, a vyzýval a přesvědčoval je k tomu, aby byli dobrými, svobodnými občany. Obvinění spočívalo v tom, že odvádí mládež od povinností a práce, kterou mají konat, a místo toho přemýšlí nad otázkami, které jim obživu nepřinesou. Sókrates měl údajně své žáky a přátele svými úvahami ovlivňovat do takové míry, že jeho přátelé začali pohrdat zákony a docházelo k nepokojům uvnitř společnosti.¹³⁷

Mimo jiné kritizoval politickou situaci v zemi, a to demokracii. V neposlední řadě hovořil o daimoniu, o božském hlasu, který jeho protivníky provokoval k napadání a kritice Sókratovy osoby. Jeho žalobci jej obvinili z toho, že zavádí nová božstva.

A nesmíme ani opomenout to, že byl některými obviňován ze sofistiky. On sám však sofistou nebyl. Mládež učil hovořit, zejména je pak učil tázati se, jelikož otázky jsou důležitější než odpovědi, ale za své učení nikdy nepobíral peníze a neučil „chytrému lhaní.“

Jak ukazuje Adolf von Harnack ve své řeči *Sokrates und die alte Kirche*, Sókrates na rozdíl od sofistů nevedl řeč nikdy ve svůj prospěch, nýbrž tak, aby došel k něčemu trvalému, věčnému, jednotnému.¹³⁸

Sókrates byl členem rady (fyly Antiochis) a jak poukazuje Xenofón, jeho povinností, zejména pak v takové funkci, bylo jednat podle práva a zákonů. Avšak samotný lid jej žádal,

---

¹³⁷ XENOFÓN. *Vzpomínky na Sókrata a jiné spisy*. Praha: Svoboda, 1972, s. 27.

¹³⁸ Sokrates und die alte Kirche: Rede beim Antritt des Rectorates gehalten in de Aula der Königlichen Friedrich-Wilhelms-Universität [online]. Berlin: Buchdruckerei von Gustav Schade (Otto Francke), 1900 [cit. 2022-05-06]. Dostupné z: <https://www.ccel.org/ccel/h/harnack/sokrates/cache/sokrates.txt>

aby se od takového jednání zprostil a protiprávně odsoudil 9/10 lidí. Sókrates jim však i přes jejich naléhání a výhrůžky vstříc nevyšel.¹³⁹

Dle obžaloby za peloponéské války zvítězilo athénské loďstvo, avšak vojevůdci, jež bitvu vyhráli nesebrali těla uhynuvších, tak jak bylo jejich povinností a bez řádného soudu byli lidem odsouzeni k smrti.¹⁴⁰

Jediný, kdo proti takovému rozsudku vystoupil, byl Sókrates, který se řídil zákonem. Dále se Sókrates zmiňuje o tom, že byl pověřen úkolem dovézt salamínského Leonta a popravit jej. Opět šlo o protiprávní jednání, kterému se Sókrates vzepřel.¹⁴¹

Tuto událost popisuje Platón ve svém Sedmém listě, zmiňuje se o tom, jak jej samotného lákala veřejná a politická činnost. Avšak po skutečnostech, kterými si Sókrates prošel, po jednání, které bylo vůči němu zcela nespravedlivé, byl Platón demokracií značně zklamán. Dle něj by vládnout měli filozofové, nikdo jiný, teprve tehdy bude ústava dodržována a nastane spravedlnost.¹⁴²

Ač se Sókrates odmítá jakkoli zapojit do politiky, je toho názoru, že nejlepší vláda je vláda jednoho. Zajisté to vychází ze Sókratova pojetí etiky a světa jako celku. Dobro, spravedlnost, mravnost, pravda a další ctnosti nemají žádné další verze, je vždy jedna jediná. Na základě těchto ctností se pak svět utváří jako celek, který je harmonický.¹⁴³

Vládce má být jeden jediný, takový, který je zdatný - areté, dobrý - agathon a spravedlivý - dikaiosyné. Areté je pak dle Sókrata vrozené, zdatnost se nedá naučit, s tou se již rodíme, pomocí vzdělávání ji rozvíjíme, zušlechťujeme, ale získat ji jako nově nabytou znalost nemůžeme.¹⁴⁴

V dialogu *Obrana Sókratova*, jež představuje Platónovu verzi obhajoby Sókrata před soudem, se Sókrates domnívá, že příčinou tvrzení o kažení mládeže je skutečnost, že mladí, zejména ti, kteří byli dostatečně finančně zajištěni, chodili velmi rádi se Sókratem, učili se od něj a s oblibou jej napodobovali. Snažili se o uplatnění dialogu, který Sókrates

---

¹³⁹ XENOFÓN. *Vzpomínky na Sókrata a jiné spisy*. Praha: Svoboda, 1972, s. 25.

¹⁴⁰ PLATÓN. *Eutyfrón, Obrana Sókrata, Kritón*. 5. opravené vydání. Praha: Oikoymenh, 2005, s. 61. ISBN 80-7298-140-4.

¹⁴¹ PLATÓN. *Eutyfrón, Obrana Sókrata, Kritón*. 5. opravené vydání. Praha: Oikoymenh, 2005, s. 61-62. ISBN 80-7298-140-4.

¹⁴² PLATÓN. *Listy*. 5. opravené vydání. Praha: Oikoymenh, 2020, s. 34-35. ISBN 978-80-7298-237-1.

¹⁴³ FISCHER, Josef Ludvík. *Případ Sokrates*. 2.vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1994, s. 144. ISBN 80-7106-110-7.

¹⁴⁴ PATOČKA, Jan. *Sókratés: Přednášky z antické filosofie*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství (SPN – Státní pedagogické nakladatelství), 1991, s. 34. ISBN 80-7203-425-1

praktikoval. Mnozí z těch, u kterých se ukázalo, že skutečně nic neví, osočovali Sókrata z toho, že kazí mládež.

Ti, kdo je obvinili, nebyli s to zdůvodnit své stížnosti, a tak alespoň tvrdili, že Sókrates nevěří v bohy uznané státem, nýbrž v nová božstva, která sám zavádí.¹⁴⁵

V dalším z Platónových dialogů, *Kritónovi*, se setkáváme se Sókratem, který je ve vězení. Navštíví jej jeho přítel Kritón a snaží se mu domluvit, přemluvit jej, aby z vězení i z Athén uprchl. Takové jednání však Sókrates zamítá, jelikož by to odporovalo nejen zákonům, ale jeho přesvědčení. Vystupují zde zákony jako autority, které se Sókratem diskutují. Zákony jsou těmi, kteří ze Sókrata učinily osobu, jež se řídí ctnostmi, je spravedlivá, řídí se zákony a koná dobro.

Mimo jiné značně se Sókrates vyhraňoval vůči demokracii, kritizoval například to, že každý má názor na vše bez ohledu na to, zdali dané problematice rozumí či nikoli. Nesmíme však opomenout to, že pojetí tehdejší demokracie bylo zcela jiné, než jaké známe dnes. S největší pravděpodobností neměli Athéňané v plánu trest smrti uskutečnit tak, jak požadoval Meletós. Soud se Sókratem se odehrával v napjaté době, po prohrané válce v letech 404/403. Sókrates tak do jisté míry svou obhajobou provokoval a bylo potřeba najít viníka jednotlivých událostí.¹⁴⁶

Mesiáš, rouhač či podvodník?

Ježíš, stejně tak jako Sókrates, byl obviňován hned z několika důvodů. Politická situace nebyla ideální, Židé podřízení Římu byli do značné míry frustrováni. Docházelo k mísení jednotlivých kultur a tradic.

Obviněním proti Ježíšovi bylo Petrovo označení Ježíše mesiášem. Jednalo se o naprosto běžný židovský titul Mesiáš, řec. Kyrios = Kristus. V Petrově podání je toto označení velmi úzce spjato s židovstvím. Jedná se o „*královského, mocného osvoboditele Izraele ze vší dějinné nouze a politického bezpráví, který dovede židovský lid ke slávě a moci.*“¹⁴⁷

---

¹⁴⁵ Srov.: PLATÓN. *Eutyfrón, Obrana Sókrata, Kritón*. 5. opravené vydání. Praha: Oikoymenh, 2005, s. 50. ISBN 80-7298-140-4.

¹⁴⁶ BLECKEN, Jochen. *Athénská demokracie*. Praha: Oikúmené, 2002, s. 357. ISBN 80-7298-055-6.

¹⁴⁷ HOLTZ, Traugott. *Ježíš z Nazareta*. Praha: Vyšehrad, 1991, s. 116. ISBN 80-7021-099-0.

Ježíš to však formuluje opačně, jeho úkol je úkolem „Syna člověka“ a takový syn nemá nadpřirozenou moc, jde cestou utrpení a je na něm pácháno násilí, jak můžeme vidět v písních ebedských, (Iz 42-52).¹⁴⁸

Ježíšovo jednání bývá dáváno do souvislosti s jednáním Barabáše, který měl být vůdcem povstání v Jeruzalémě. Někteří badatelé se domnívají, že Ježíš byl povstalcem proti Římu nebo dokonce vedl hnutí podobné hnutí zélótů.¹⁴⁹

Zélóti, z řeč. Zéloun = horlit, někdy též označováni jako horlivci.

Není úplně znám jejich původ. Někteří jsou zastánci toho, že zakladatelem byl Juda Galilejský a důvodem vzniku uskupení byl nesouhlas se zavedením censu. Jiní se přiklánějí k existenci několika „*vln hnutí odporu*“ a poslední, zapojení též do Židovské války, se označovali zélóty.¹⁵⁰

Mezi Ježíšovými nejbližšími, dvanácti apoštoly, měli být též zélóte, např. Šimon zvaný Zélóta.

Zélóte kritizovali zejména pohany, byli přesvědčeni, že Židé jsou vyvoleným národem a Jeruzalém je pak svatým městem. Usilovali o naprostou kultickou čistotu, dodržování Zákona atp.¹⁵¹

Pro Ježíšovu dobu bylo typické očekávání mesiáše. Mesiáš je titulem krále, tj. pomazaného, dle židovské tradice kněží při ustanovení krále osobu mazali olejem, z toho důvodu se říká pomazaný, tedy vyvolil si jej samotný Bůh.¹⁵²

Tomuto pojetí odpovídá Ježíšovo jednání v Chrámu při návštěvě Jeruzaléma. Ježíš je pohoršen jednáním farizeů, zákoníků, jejich povrchností a zákonicstvím. Při návštěvě Jeruzaléma dochází ke známé scéně (Mt 21, 10-17).

Ježíš vstupuje do Chrámu, tam nalézá kupce a směnárníky. Toto jednání v tak posvátném prostoru, jakým byl Chrám, Ježíše rozlítlo, zpřevracel stoly a všechny z Chrámu vyhnal.

---

¹⁴⁸ HOLTZ, Traugott. *Ježíš z Nazareta*. Praha: Vyšehrad, 1991, s. 116. ISBN 80-7021-099-0.

¹⁴⁹ SCHUBERT, Kurt. *Ježíš ve světle tradiční židovské literatury*. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 83. ISBN 80-7021-591-7.

¹⁵⁰ RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. Praha: Karolinum, 2019, s. 79-80. ISBN 978-80-246-3532-3.

¹⁵¹ RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. Praha: Karolinum, 2019, s. 80. ISBN 978-80-246-3532-3.

¹⁵² NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1992, s. 415. ISBN 80-7017-528-1.

Ježíšovo vyčištění Chrámu je považováno za politický čin, který představuje vyhranění se vůči Římu a jeruzalémským kněžím, kteří pro zachování míru s Římany bezostyšně spolupracovali.¹⁵³

Je však potřeba zmínit Schubertovu připomínku. Jeruzalémský chrám byl pod neustálým dohledem Římanů, nedaleko byla římská pevnost Antonia. Ve chvíli, kdy v Chrámu došlo k jakémukoli politickému povstání, Římané okamžitě jednali. Z toho lze usuzovat, že Ježíšovo vyčištění Chrámu nevnímali jako politický akt ohrožení.¹⁵⁴

Mimo jiné je třeba si uvědomit, že kdyby Římané Ježíše považovali za skutečného povstalce vůči Římu, za politicky nebezpečného, jistě by v Jeruzalémě netolerovali okruh jeho učedníků.¹⁵⁵

Nápis na Ježíšově kříži, iniciály I. N. R. I. - Iesus Nazarenus Rex Iuadaeorum, tj. Ježíš Nazaretský král židovský, poukazuje na to, že šlo o spor o mesiášství. Výslech měl pak dvojí rovinu, jak náboženskou, tak politickou. Výslech před Sanhedrinem byl náboženského charakteru, před Pilátem se pak jednalo o politickou záležitost.¹⁵⁶

Ve Starém zákoně se mesiáš neobjevuje ve smyslu davidovského pomazaného zachránce, ale jako panovník, který momentálně vládne a pochází z rodu Davidova.

Když se velekněz ptá Ježíše: „*Jsi ty Mesiáš, Syn Požehnaného?*“ Kurt Schubert poukazuje na to, že se jedná o čistě židovskou otázku a od Ježíše se veleknězi dostává kladné odpovědi.¹⁵⁷

Lapide pak doplňuje, že otázka „*je-li Mesiáš, Syn Boží?*“ z židovského pohledu neznamena nic více než kompliment Bohu. Nejednalo se tak o žádné rouhání.

Avšak je třeba vnímat tehdejší složitou politickou situaci Židů. Židé pod nadvládou Říma měli svobodu, co se týkalo věcí náboženských. Farizeové kritizovali Ježíše v otázkách náboženských, kdežto saduceové v otázkách politických, jelikož si uvědomovali nevyzpytatelnost Říma. Kdyby velekněží nechali Ježíše dál šířit jeho zvěst, Římané by si jej

---

¹⁵³ SCHUBERT, Kurt. *Ježíš ve světle tradiční židovské literatury*. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 84. ISBN 80-7021-591-7.

¹⁵⁴ SCHUBERT, Kurt. *Ježíš ve světle tradiční židovské literatury*. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 86. ISBN 80-7021-591-7.

¹⁵⁵ SCHUBERT, Kurt. *Ježíš ve světle tradiční židovské literatury*. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 86. ISBN 80-7021-591-7.

¹⁵⁶ SCHUBERT, Kurt. *Ježíš ve světle tradiční židovské literatury*. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 113. ISBN 80-7021-591-7.

¹⁵⁷ SCHUBERT, Kurt. *Ježíš ve světle tradiční židovské literatury*. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 118-119. ISBN 80-7021-591-7.

zajisté brzy všimli a mohlo tak dojít k definitivnímu omezení. Židé by již nemohli rozhodovat ani v otázkách náboženských.¹⁵⁸

Aby mohlo dojít k usmrcení Ježíše, byl vydán prokurátorovi, tedy Pilátovi, na základě obžaloby z politického mesiášství.¹⁵⁹

Vše muselo být formulováno jazykem politickým, jazykem pro Římany, jelikož argumenty k usmrcení, které do této doby Sanhedrin měl, byly pro Piláta víceméně nezajímavé, marginální. Chrám, Boží syn, odkaz na ebedské písně, kdy ponížený bude vyvýšen, to vše, ač pro Židy naprosto nepřijatelné, pro Piláta bylo malicherné.

Ve chvíli, kdy byl Ježíš označen za krále Židů, musel již Pilát zasáhnout, jelikož se jednalo o ohrožení jeho postavení, moci a úřadu.¹⁶⁰

Dalším z prohřešků bylo Ježíšovo zázračné uzdravování. Jeho počínání si bylo označováno za jednání se zlými silami, za čarování a kouzlení. Byl tak označen za nebezpečného a ohrožujícího sebe i své okolí.¹⁶¹

V neposlední řadě pak důvodem k odsouzení byla Ježíšova slova. Kritika Velerady, zákoníků, všech, kteří jednali nečestně, byli mocichtiví, Zákon si přizpůsobovali podle svých potřeb, vykládali jej tak, jak se jim v dané situaci hodilo.

---

¹⁵⁸ KROLL, Gerhard. *Po stopách Ježíšových*. 2. Praha: Zvon, 1996, s. 286. ISBN 80-7113-179-2.

¹⁵⁹ SCHUBERT, Kurt. *Ježíš ve světle tradiční židovské literatury*. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 121. ISBN 80-7021-591-7.

¹⁶⁰ SCHUBERT, Kurt. *Ježíš ve světle tradiční židovské literatury*. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 122. ISBN 80-7021-591-7.

¹⁶¹ RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. Praha: Karolinum, 2019, s. 237. ISBN 978-80-246-3532-3.

Soud a následná smrt

Pro Sókrata i Ježíše následoval soud s rozsudkem smrti. Oba muži tuto skutečnost přijali vyrovnaně. Vzhledem k jejich působení, ke konfliktům, které jejich postoje, skutky a názory vyvolávaly, se smrtí počítali, nebylo pro ně jiného východiska.

Po vyřknutí rozsudku ani jeden dle dochovaných zpráv nezapochoyboval nad svými postoji, neodvolal své učení. Přijali definitivní rozhodnutí, kterému šli v ústrety.

Jak poukazuje A. E. Taylor pro Sókrata není smrt ničím špatným, zastrašujícím. Jedná se o pouhý odpočinek a smrt dobrého člověka je vstupem do lepšího života. „...and it is made clear that it is his own, that death for a good man is an entry on a better life.“¹⁶²

Pro Ježíše má smrt stejné zaslíbení. V Ježíšově případě pak mluvíme o příchodu Mesiáše. Ježíš samotný na tento příchod své učedníky a přívržence připravoval. „A začal je učit, že Syn člověka musí mnoho trpět, být zavržen od starších, velekněží a zákoníků, být zabit a po třech dnech vstát.“ (Mk 8,31)

Platónovy dialogy se snaží o rekonstrukci Sókratova procesu stejně tak, jako je tomu v případě Ježíše a evangelií. Vždy však k textům musíme přistupovat kriticky. Jedná se o práce, které jsou oslavou obou mužů, vykreslením jejich obdivuhodného a velmi statečného způsobu života. Nejde o to Sókrata s Ježíšem degradovat, hledat drobnosti, záminky k tomu, jak poukázat na jiné okolnosti jejich životů než ty, které jsou ve spisech a které oba muže vykreslují v nejlepším světle, jako tomu bohužel bývá zvykem při dnešní práci při rekonstrukcích života různých velikánů. Je však potřeba uvědomovat si dobový kontext, souvislosti, které stojí na pozadí příběhů a v neposlední řadě pak myšlení dané doby, které je od našeho myšlení značně odlišné.

„Asklepiovi jsme dlužni kohouta“¹⁶³

V případě odsouzení Sókrata a jeho následné smrti vycházíme zejména z raných Platónových dialogů, a to *Euthyfróna*, *Obrany Sókratovy*, *Kritóna* a *Faidóna*.

Je třeba hned na počátku upozornit, že dialogy jsou Platónovým pokusem o rekonstrukci obhajoby svého učitele. Nejde tak o záznam, soudní protokol.

---

¹⁶² TAYLOR, Alfred Edward. *Socrates*. Boston: The Beacon Press, 1951, s. 127-128.

¹⁶³ PLATÓN. *Faidón*. 3. Praha: Oikúmené, 1994, s. 92. ISBN 80-85241-36-0.

Sókrates svým působením provokoval desítky lidí, mnoho z nich si zneprátelil, což se mu stalo osudným.

V první řadě si zneprátelil Anyta, který s snažil strhnout další obyvatele na svou stranu a brojil proti Sókratovi, na svou stranu získal Meléta a Lykóna. Melétos vlivem Anyta podal na Sókrata žalobu. O tom, kdo žalobu sepsal, se vedou spory. Někteří tvrdí, že sofista Polykrátes, jiní se domnívají, že Anytos samotný.¹⁶⁴

Anytos pak zastupoval stav řemeslníků a politiků, Lykón řečníky a Melétos básníky. Byly to disciplíny, které nebral Sókrates dostatečně vážně a byly terčem jeho pověstné ironie.

Melétova obžaloba zněla takto: „*Sókratés je vinen tím, že neuznává bohy, jež uznává obec, a zavádí jiná nová božstva; je též vinen tím, že kazí mládež. Navrhuje se trest smrti.*“¹⁶⁵

Dle *Obrany Sókrata* obvinění vznesl Melétos, který tvrdil, že Sókrates kazí mládež a zavádí nová božstva. Při diskusi se Sókratem si pak Melétos ve své výpovědi značně protiřečil, a nakonec o Sókratovi tvrdil, že je nevěřící – atheos, nikoli že zavádí nová božstva.

Sókrates při své obhajobě vypráví, jak se jeden z jeho přátel ptal Pýthie (jednalo se o věštkyňu v Apollónově chrámu), kdo je nejmoudřejší. Za nejmoudřejšího byl označen Sókrates, který následně vysvětluje svou domněnku, proč tomu tak je, a vypráví historku o muži, se kterým se dal do hovoru a který byl přesvědčen o tom, že je nejvzdělanějším a nejmoudřejším mužem široko daleko. Sókrates se mu však snažil tuto myšlenku vyvrátit, a to na základě toho, že si uvědomí omezenost, nedostatek svých znalostí a pochopí, že jedinou jistotou pro člověka je skutečnost toho, že neví vůbec nic. „*Vím, že nic nevím.*“¹⁶⁶ Svého soka tak značně rozlítal a nejen jeho. Sókrates takovým způsobem přistupoval ke všem, kteří byli přesvědčeni, že třímají alespoň náznaky moudrosti.

Melétos pro Sókrata navrhoval trest smrti. Sókrates sám sobě navrhl život v prytaneiu, jednalo se o posvátnou budovu obce. Dále mluví o možnosti vyhnanství a udělení pokuty. V případě zaplacení pokuty upozorňuje na to, že se musí jednat o částku,

---

¹⁶⁴ LAERTIOS, Díogenés. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů*. 2. Pelhřimov: Nová tiskárna, Pelhřimov, 1995, s. 94-95. ISBN 80-901916-3-0.

¹⁶⁵ LAERTIOS, Díogenés. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů*. 2. Pelhřimov: Nová tiskárna, Pelhřimov, 1995, s. 95. ISBN 80-901916-3-0.

¹⁶⁶ PLATÓN. *Eutyfrón, Obrana Sókrata, Kritón*. 5. opravené vydání. Praha: Oikoymenh, 2005, s. 48. ISBN 80-7298-140-4.

kteřá odpovídá jeho jmění, a navrhuje minu stříbra, což byla velmi malá částka. Jeho návrh je tak vnímán spíše jako provokace.¹⁶⁷

Jak poukazuje Fischer, o osvětlení procesu se Sókratem se zasloužil filosof A. E. Taylor, který ukazuje, že Sókratův proces byl procesem politickým.¹⁶⁸

Sókrata odsoudilo 281 hlasů. Dále následovala diskuse soudců, jaký trest si Sókrates za své činy zaslouží, případně jakou pokutu je třeba zaplatit. Sókratovo počínání si u soudu soudce rozlítilo takovým způsobem, že Sókrata odsoudili k trestu smrti. Popraven měl být ihned, avšak Xenofón nás upozorňuje na náboženské slavnosti, které se konaly na ostrově Délos. Podle zákona pak nesmělo dojít k žádné popravě, dokud se návštěvníci Délu nevrátí zpět. Do té doby byl Sókrates uvězněn.¹⁶⁹

V Platónově *Faidónu* pak čteme o průběhu Sókratovy smrti. Těsně před smrtí se setkal se svou ženou a svými potomky, rozmlouval s nimi, poté přichází ke svým žákům a čeká na popravu. Následně Sókrates vypije celou číši s jedem a pomalu umírá.¹⁷⁰

Jeho poslední věta měla znít: „*Kritóne, Asklépiovi jsme dlužni kohouta.*“¹⁷¹

Athéňané si však záhy uvědomili svůj čin, kterého litovali. Uzavřeli palaistry a gymnázia. Meléta, který je jedním z možných autorů žaloby, popravili a Anyta s Lykónem poslali do vyhnanství.¹⁷²

Sókrates umírá vnitřně smířen, neutíká, vyčkává na smrt, byl si vědom, že musí přijít. Těsně před tím, než zemřel, seděl ještě se svými žáky. Platónův dialog končí slovy: „...skonal náš přítel, ... nejlepší a vůbec nejrozumnější a nejspravedlivější.“¹⁷³

„Dokonáno jest.“¹⁷⁴

---

¹⁶⁷ PLATÓN. *Eutyfrón, Obrana Sókrata, Kritón*. 5. opravené vydání. Praha: Oikoyomenh, 2005, s. 65-67. ISBN 80-7298-140-4.

¹⁶⁸ FISCHER, Josef Ludvík. *Případ Sokrates*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1994, s. 157. ISBN 80-7106-110-7.

¹⁶⁹ FISCHER, Josef Ludvík. *Případ Sokrates*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1994, s. 180. ISBN 80-7106-110-7.

¹⁷⁰ PLATÓN. *Faidón*. 3. Praha: Oikúmené, 1994, s. 90-92. ISBN 80-85241-36-0.

¹⁷¹ PLATÓN. *Faidón*. 3. Praha: Oikúmené, 1994, s. 92. ISBN 80-85241-36-0.

¹⁷² LAERTIOS, Díogenés. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů*. 2. Pelhřimov: Nová tiskárna, Pelhřimov, 1995, s. 96. ISBN 80-901916-3-0.

¹⁷³ PLATÓN. *Faidón*. 3. Praha: Oikúmené, 1994, s. 92. ISBN 80-85241-36-0.

¹⁷⁴ J 19,30

V Ježíšově soudním procesu se setkávají dvě zcela odlišné kultury. Římská a židovská, každá měla své velmi propracované právo. V té době byl v Jeruzalémě místodržitelem Pontius Pilát. Z hlediska evangelií se jeví jako poměrně rozumný muž, který činí pouze svou povinnost a který nechce v zemi vyvolat další zbytečné konflikty. Z historického hlediska, z dobových pramenů, se však jeho osoba jeví poněkud jinak.

Pilát měl v Judsku nejvyšší správní a soudní moc. V Římské říši byl pověstný svým antisemitismem. Své praktiky se snažil prosadit i v Judsku, kde své antré započal vztyčením římské korouhve.¹⁷⁵

Pro Židy to bylo něčím nepředstavitelným a nemyslitelným. Oni sami dle Desatera nesměli vyobrazovat Boha, jednalo se o modlářství. Židé tak žádali o odstranění vyvěšeného praporce. Dle zprávy Josefa Flavia chtěl nechat Pilát demonstrující Židy popravít. Oni sami reagovali na jeho počínání si takto: „*Raději smrt, než trpět tohle!*“¹⁷⁶

Vidíme tak naprostý rozdíl mezi římskou a židovskou kulturou. Pilát tak nakonec korouhev nechal sundat. Avšak i přes tuto zkušenost dále prosazoval římskou kulturu a snažil se utlačovat kulturu židovskou. Zmínky o tom nacházíme jak v textech Josefa Flavia, tak např. u Filóna Alexandrijského.¹⁷⁷

Problematikou zůstává fakt, na který poukazuje Lapide. Jak Římané, tak Židé byly národy, které měly právo na velmi vysoké úrovni. Jistě tak byl veden protokol, který se týká Ježíšova obvinění, následovného zajetí, mučení a konče jeho smrti. Bohužel nic z toho se nám nedochovalo.¹⁷⁸

O jistém zaznamenání procesu můžeme mluvit v případě evangelií, avšak nejstarší z nich pochází z let 60–70 n. l. Je tak třeba si uvědomit, že se jedná zejména o narativ, teologickou výpověď, nikoli o faktickou, historickou zprávu.

Dodnes zůstává otázkou, jak Ježíšův výslech před sanhedrinem a následná poprava vypadaly. Dle evangelií se rada shodla na Ježíšově vině a trestu smrti, přesto jej musela vydat Pilátovi, bylo to její povinností. Veškerou politickou moc a trest měl na starost místodržící.

---

¹⁷⁵ KROLL, Gerhard. *Po stopách Ježíšových*. 2. Praha: Zvon, 1996, s. 334. ISBN 80-7113-179-2.

¹⁷⁶ JOSEPHUS, Flavius. *Židovské starožitnosti XVIII,3,1*. In: KROLL, Gerhard. *Po stopách Ježíšových*. 2. Praha: Zvon, 1996, s. 334. ISBN 80-7113-179-2. Citáty ze Židovských starožitnostech jsou překládány z německého překladu, který cituje G. Kroll: Flavius Iosephus, Jüdische Altertümer – Antiquitates Judaicae, překlad H. Clementz, Köln 1960.

¹⁷⁷ KROLL, Gerhard. *Po stopách Ježíšových*. 2. Praha: Zvon, 1996, s. 334-335. ISBN 80-7113-179-2.

¹⁷⁸ LAPIDE, Pinchas. *Kdo byl vinen Ježíšovou smrtí?*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 1995, s. 47. ISBN 80-85959-03-8.

Z dalších rabínských pramenů vyplývá, že od roku 6-66 sanhedrin nerozhodoval o trestech smrti, tj. nedisponoval hrdelním právem, až na roky 41-44, kdy byl u moci Herodes Agrippa. V tomto údobí nebyl Izrael pod vládou místodržitele.¹⁷⁹

Vidíme tak, že v době usmrcení Ježíše, tj. mezi lety 32-33, o rozsudku rozhodoval místodržitel, nikoli velerada.

Ježíš se situoval do Boha samotného, resp. na základě jeho pověření měl jednat. Ježíšovým Bohem byl Bůh starozákonní, se kterým jsou úzce spjati proroci. Tím největším prorokem a zároveň tím, skrze něhož se nám dal Bůh poznat, byl Mojžíš. V židovské historii se pak setkáváme s mnoha dalšími proroky. A právě samotný Ježíš byl některými za proroka považován dokonce i samotným židovským králem Herodem Antipou, který byl v té době u moci.¹⁸⁰

Mimo jiné byl Ježíš označován za Eliáše či Jana Křtitele, kteří se navrátili na zemi. Zmrtvýchvstání je učením, které můžeme pochopit pouze na základě učení o vzkříšení těla. U Židů mluvíme o eschatologii v souvislosti s budoucím věkem. To, co se dle křesťanů uskutečnilo na Ježíši, bylo pro Židy neznámé. Eschatologie se totiž uskutečnila na něm samotném, na jeho sobě.¹⁸¹

Ježíšův život je zpečetěn příjezdem do Jeruzaléma na oslavu významného židovského svátku. Datace Ježíšovy návštěvy Jeruzaléma a posléze jeho cesta na Golgotu je poněkud sporná. Víme jen, že Ježíš putuje do Jeruzaléma na dodnes pro Židy nejvýznamnější svátek. Jednalo se o Pesach.

Pesach je svátkem, kterým si židé připomínají vyjití z Egypta. Židé byli v područí faraona, stali se otroky v jeho zemi, milosrdný Bůh však skrze Mojžíše Židy osvobodil. Jednalo se o tzv. desátou egyptskou ránu. Bůh se rozhodl pobít všechno prvorozené, kromě Židů. Židé měli za úkol zabít beránka, jeho krví potřít dveře, jediné tak Bůh pozná, že má jejich příbytek nechat být, přeskóčit.¹⁸² Hospodin, jak slíbil, tak učinil, všechny, kdo neměli futra svých domů potřena beránčí krví, zahubil a Židy vysvobodil z otroctví.¹⁸³

---

¹⁷⁹ SCHUBERT, Kurt. *Ježíš ve světle tradiční židovské literatury*. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 103-104. ISBN 80-7021-591-7.

¹⁸⁰ HOLTZ, Traugott. *Ježíš z Nazareta*. Praha: Vyšehrad, 1991, s. 110. ISBN 80-7021-099-0.

¹⁸¹ SCHUBERT, Kurt. *Ježíš ve světle tradiční židovské literatury*. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 127. ISBN 80-7021-591-7.

¹⁸² Pasach- hebr. přeskóčit/překročit z toho důvodu získal svátek tento název. NOSEK, Bedřich a Pavla DAMOHORSKÁ. *Židovské tradice a zvyky*. Vydání druhé, upravené a doplněné. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 206. ISBN 978-80-246-2996-4.

¹⁸³ Srov.: Ex 12, 1-28

Úkolem Židů je zpřítomňovat si prostřednictvím svátku Pesach vyjití z otroctví. Nejedná se o pouhou vzpomínku, slavení svátku, při kterém vzpomínáme na historickou událost. Nýbrž jde o to, připomínat si v každé generaci svátek tak, jako by se děl právě nyní, každému z nás.¹⁸⁴ A právě tak slavil Pesach i Ježíš se svými učedníky.

Badatelé se u návštěvy Jeruzaléma přiklání k roku 30. K Ježíšově zatčení došlo téhož dne, tedy 15. nisanu, jednalo se o předvečer velikonoční slavnosti či první sváteční den. Údaje v evangeliích se rozcházejí, shodují se však na dni, kdy k tomu došlo, a tím byl pátek.¹⁸⁵

Ježíš věděl, že se vydává na poněkud nebezpečnou cestu, jelikož již před samotnou cestou do Jeruzaléma docházelo ke střetům mezi ním a jeho učedníky s tehdejšími židovskými představiteli Zákona.¹⁸⁶

Ježíš při poslední návštěvě Jeruzaléma vstupuje do Chrám, kde se dostává do konfliktu s jeho představiteli. Na základě této skutečnosti jsou zákoníci velmi obezřetní. Jelikož je Ježíš svým působením a událostí v Chrámě poněkud ohrožuje.

V době Velikonoc při slavení Pesachu navštívily Jeruzalém davy poutníků, v období tohoto svátku cca 85 000 – 125 000 lidí. A pokud tamější duchovní elita nechtěla ztratit kontrolu nad situací, musela být značně prozíravá.¹⁸⁷

K zatčení Ježíše přistupovali jeho odpůrci takovým způsobem, aby nevyvolali žádný povyk. Zároveň museli být Židé opatrní, zejména v tomto období. Jelikož Izrael trpěl v područí Říma a při tak významném svátku, jakým Pesach byl, pobýval v Jeruzalémě i místodržitel Pontius Pilát. V zájmu Židů tak bylo zachovat naprostý klid ve městě a zbytečně neprovokovat.¹⁸⁸

Rozsudek smrti byl v kompetenci Římanů, nikoli židovské velerady, tedy sanhedrinu. Ježíš tak musel být předveden před místodržitele spolu s odůvodněním jeho popravu a velerada jej označila za člověka, který si osopuje mesiášský nárok.¹⁸⁹

Dle evangelií byl Ježíš před veleradou vyslýchán, ta však na něm neshledala nic, čím by se provinil. Nakonec přišli dva svědkové, v evangeliích se neuvádí, kdo jimi byl, a za Ježíšův největší přestupek označili jeho údajnou větu: „*Mohu zbořit chrám a ve třech dnech jej vystavět.*“ (Mt 26, 61). Ježíš tak byl označen za toho, kdo se vydával za Mesiáše, což

---

¹⁸⁴ *S pomocí Boží nová pražská pesachová Hagada*. Vydání druhé. Přeložil Karol SIDON. Praha: Sefer, 2020, s. 120. Texty (Sefer). ISBN 978-80-85924-79-4.

¹⁸⁵ HOLTZ, Traugott. *Ježíš z Nazareta*. Praha: Vyšehrad, 1991, s. 121. ISBN 80-7021-099-0.

¹⁸⁶ HOLTZ, Traugott. *Ježíš z Nazareta*. Praha: Vyšehrad, 1991, s. 124. ISBN 80-7021-099-0.

¹⁸⁷ HOLTZ, Traugott. *Ježíš z Nazareta*. Praha: Vyšehrad, 1991, s. 127. ISBN 80-7021-099-0.

¹⁸⁸ HOLTZ, Traugott. *Ježíš z Nazareta*. Praha: Vyšehrad, 1991, s. 127-128. ISBN 80-7021-099-0.

¹⁸⁹ HOLTZ, Traugott. *Ježíš z Nazareta*. Praha: Vyšehrad, 1991, s. 132. ISBN 80-7021-099-0.

nepotvrdil, ale zároveň ani nepopřel. Velekněz si tak roztrhl roucho na znamení zármutku a Piláta žádali o jeho usmrcení z důvodu rouhání.

Rozsudek smrti měl právo vydávat pouze prokurátor a nikdo jiný. S tím souvisel způsob usmrcování, který nebyl dle židovského práva, nýbrž římského. Bylo jím ukřižování, které si Římané přivezli z Afriky, konkrétně z Kartága (Tunisko).¹⁹⁰

Římané používali kříž pouze k usmrcení otroků, cizinců a vrahů. Zároveň pak v Palestině byly kříže užívány pro popravu povstalců a vzbouřenců. Bylo zvykem na hlavu odsouzence zavěsit tabulku s nápisem, na němž stálo odůvodnění prohřešku usmrceného. V případě Ježíšově to bylo INRI, tedy Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum, česky Ježíš Nazaretský, král židovský.¹⁹¹

Ve starozákonní knize Deuteronomium, v tzv. Deuteronomistickém kodexu, se pak dozvídáme, že kdokoli je pověšen na kůl, nesmí na něm viset přes noc, „...*ten, kdo byl pověšen, je zlořečený Bohem.*“ Dt 21,23. V Ježíšově případě pak nejde o zlořečení jeho samotného, nýbrž člověka.¹⁹² Ježíš svým rozhodnutím bere veškeré hříchy na sebe, Boží zlořečení je tak směřováno k člověku skrze smrt Ježíše.

Jelikož bylo židovské právo právem velmi propracovaným, jednalo se o poněkud chabé odůvodnění. Došlo však k politické hře, jejíž součástí měl být Ježíš. Židé jej označili jako toho, který si nárokuje mesiášský titul.

Ježíš se tak začal jevit jako velmi nebezpečný, ohrožující tehdejší politiku, jako ten, který si nárokuje politickou moc představitelů tehdejší doby. Nesmíme opomenout fakt, že náboženství bylo s politikou velmi úzce spjato. Z toho důvodu se Ježíš začal jevit jako velmi nebezpečný zejména pro židovské obyvatelstvo, Římané, kteří jej s největší pravděpodobností považovali za blázna, pomatence, dali raději za pravdu představeným, vyšší vrstvě mezi Židy, se kterými bylo záhodno vycházet.¹⁹³

Avšak Pinchas Lapide poukazuje na problematiku, která se týká viny Ježíšovy smrti, která odporuje židovskému pojetí práva. Opět tak narážíme na zkreslené a neúplně informace, což je pochopitelné, evangelia jsou vyznáním víry, nikoli historickým spiskem; v neposlední řadě narážíme i na nedostatek dochovaných historických údajů.¹⁹⁴

Lapide poukazuje na Pilátovu krvelačnost, v období jeho pontifikátu docházelo k popravám bez předchozího soudního procesu. Dle konzervativních odhadů v období jeho

¹⁹⁰ POTOČEK, Chaim. *Putování: Dějiny Židů*. Praha: Argo, 2002, s. 240. ISBN 80-7203-425-1.

¹⁹¹ NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1992, s. 360-361. ISBN 80-7017-528-1.

¹⁹² NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1992, s. 361. ISBN 80-7017-528-1.

¹⁹³ HOLTZ, Traugott. *Ježíš z Nazareta*. Praha: Vyšehrad, 1991, s. 132. ISBN 80-7021-099-0.

¹⁹⁴ LAPIDE, Pinchas. *Kdo byl vinen Ježíšovou smrtí?*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 1995, s. 62-65. ISBN 80-85959-03-8.

vlády došlo k vyvraždění šesti tisíců Židů. Pro Piláta tak byla Ježíšova smrt pouze smrtí muže, jenž se jako blouznivec prohlašoval za mesiáše. Smrt jednotlivce pro něj vůbec nic neznamenal.¹⁹⁵

Jednu z důležitých rolí jistě sehrál dav, který čekal na popravu. Na Golgotě byli spolu s Ježíšem ještě dva muži, kteří byli obviněni ze zločinu. Dav žádá Piláta, aby udělil milost. Pilát tak dává možnost propustit jednoho z nich. Dav se dle Písma rozhoduje pro jednoho ze zlodějů, a to Barabáše.¹⁹⁶

Avšak „privilegium Paschale“, tak jak je popsáno v evangeliích, židovské právo nezná. Lapide přichází se zajímavou hypotézou. Ve starších verzích Matoušova evangelia Barabáš má jako první jméno Ježíš a Pilátovou otázkou tak je, zdali má propustit Ježíše Barabáše či Ježíše Mesiáše. Mimo jiné, Barabáš v hebrejštině znamená „Syn otce“. Lapide se tak domnívá, že propuštění Ježíše Barabáše znamená propuštění Ježíše Nazaretského. Ježíš se později, na základě vzniku evangelií, rozdělil v Ježíše dva, aby byla očividná nenávisť velekněží a aby Pilát působil jako ten, který jednal v zájmu míru v Jeruzalémě.¹⁹⁷

Dle evangelií podnět k zatčení Ježíše vydaly židovské autority v Jeruzalémě. Otázkou zůstává, kdo se zatčení účastnil, v evangeliích nepadá shoda. Co se týká Ježíšova výslechu, vše, co víme, víme pouze z doslechu. Výslech se měl konat jen před veleradou. Žádný záznam se nám však z výslechu nedochoval, Ježíšův proces, jeho soud a průběh je tak pouhou hypotézou.

Stejně tak jako Sókrates měl i Ježíš ve svém okolí ty, kteří jej udali. V případě Ježíše šlo o jednoho z jeho žáků, byl jím Jidáš Iškariotský. O jeho původu toho víme velmi málo. Může se jednat o muže z Keriotu, tedy označení jeho původu. Popřípadě mohlo jít o dodatečné označení aramejským slovem šakkara, což by znamenalo lhát. Anebo, což je nejčastější výklad, se jedná o označení Jidášovy náboženské příslušnosti latinským slovem sicarius, což bylo označení pro nůž, dýku, kterou používali zélóté.¹⁹⁸

Jidáš pak Ježíše zradil v Getsemanské zahradě tak, že jej políbil na ústa, to bylo znamení, na kterém byl domluvený s veleknězi. Jidáš jej zradil za 30 stříbrných, což byla

---

¹⁹⁵ LAPIDE, Pinchas. *Kdo byl vinen Ježíšovou smrtí?*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 1995, s. 73. ISBN 80-85959-03-8.

¹⁹⁶ HOLTZ, Traugott. *Ježíš z Nazareta*. Praha: Vyšehrad, 1991, s. 133. ISBN 80-7021-099-0.

¹⁹⁷ LAPIDE, Pinchas. *Kdo byl vinen Ježíšovou smrtí?*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 1995, s. 84. ISBN 80-85959-03-8.

¹⁹⁸ LAPIDE, Pinchas. *Kdo byl vinen Ježíšovou smrtí?*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 1995, s. 16-17. ISBN 80-85959-03-8.

cena otroka. V době Ježíšově však měna pod označením „stříbrné“ již tři sta let neexistovala.¹⁹⁹

Mince měli ve správě Římané, respektive oni byli těmi, kteří nařizovali jejich hodnotu a materiál, ze kterého mají být zhotoveny. Dobytím Palestiny roku 63 př. n. l. dochází k zákazu ražby stříbrných mincí. Pouze ve výjimečných případech je mohly nechat vyrazit některá města, a to s výslovným souhlasem císaře. Herodes tuto výsadu neměl, mohl razit pouze měděné mince, v Judsku se pak jako jedinou oficiální mincí platilo římským stříbrným denárem či stříbrnými mincemi s řeckými nápisy, které razila římská vláda v provinciích (tzv. drachmy).²⁰⁰

Zůstává však otázkou, jak vnímat osobu Jidáše. Dle evangelií patřil Jidáš mezi Ježíšovy učedníky, avšak Ježíše zradil. Svou zradu neunesl a oběsil se. Vyvstává tak mnoho otázek, kým Jidáš ve skutečnosti byl. Nebýt Jidáše, nebylo by ani Ježíše, evangelia a ani křesťanství. Mnoho badatelů si tak pokládá otázku, zdali Jidáš nemohl být pouhým konstruktem, protipólem Ježíše.²⁰¹ Avšak na tuto otázku stěží najdeme odpovědi.

Brzy po smrti Ježíše se vykristalizovala skupina, která Ježíše jako mesiáše uznávala. Po určitých zážitcích, kterými si prošli, i ti, co se jej zřekli nebo jím byli do jisté míry zklamáni, se opět k Ježíšovi veřejně přihlásili a jeho učení, názory a poselství se snažili šířit dále.²⁰²

Tato skupina Ježíšových stoupců se začala poměrně rychle rozrůstat a rozšiřovat na území i značně odlehlá. Skupina byla tak velká a vlivná, že si jí začali všimnout i židovští představení a docházelo ke střetům mezi Židy a skupinou hlásící se k Ježíšovi.²⁰³

Zpočátku se tzv. Christovci scházeli v Chrámu, jednalo se o skupinu, která nebyla vydělována od židovství, pouze byli Židy vnímáni jako sekta, jež se hlásí ke Kristu. Postupně však dochází ke konfliktům a rozbrojům mezi židovskými skupinami a skupinami vyznávajícími Ježíše. V letech 66-73 dochází k židovské válce a židé hlásící se k Ježíšovi odcházejí ze země.²⁰⁴

---

¹⁹⁹ LAPIDE, Pinchas. *Kdo byl vinen Ježíšovou smrtí?*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 1995, s. 23. ISBN 80-85959-03-8.

²⁰⁰ KROLL, Gerhard. *Po stopách Ježíšových*. 2. Praha: Zvon, 1996, s. 24. ISBN 80-7113-179-2.

²⁰¹ LAPIDE, Pinchas. *Kdo byl vinen Ježíšovou smrtí?*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 1995, s. 28. ISBN 80-85959-03-8.

²⁰² HOLTZ, Traugott. *Ježíš z Nazareta*. Praha: Vyšehrad, 1991, s. 140. ISBN 80-7021-099-0.

²⁰³ HOLTZ, Traugott. *Ježíš z Nazareta*. Praha: Vyšehrad, 1991, s. 141. ISBN 80-7021-099-0.

²⁰⁴ MOLNÁR, Amadeo a Rudolf ŘÍČAN. *Dvanáct století církevních dějin*. 3. Praha: Kalich, 2008, s. 37-40. ISBN 978-80-7017-064-9.

Závěr

Vystoupení obou mužů a jejich odsouzení bylo vnímáno jejich nepřáteli jako nezbytný a ospravedlnitelný čin. Je pochopitelné, že žáci, stoupenci a obdivovatelé obou významných historických postav interpretovali celou věc opačně. Pisatel evangelia Lukášova se dovolává slov jednoho z vojáků, který měl pod křížem prohlásit: „*Jistě tento člověk byl vskutku spravedlivý...*“ Lk 23,47

Vznik prvokřesťanské církve a následné ustanovení církve v právním systému Římské říše, jakož i skutečnost, že hlavní církevní ideová disciplína (teologie) posilovala z pochopitelných důvodů pozitivní pohled na Ježíše, zakořenila v evropském myšlenkovém prostoru poněkud černobílá představa o hanebných, nečestných a odsouzeníhodných Ježíšových nepřátel a soudců.

Postava Ježíše z Nazareta, resp. Ježíše Krista vstoupila do dějin světa a zaplnila svým slovem a dílem nejenom stránky starých církevních pergamenů, ale i děl autorů světové literatury. Jeho životem se zabývali autoři katoličtí (Bernanos), pravoslavní (Kazantzakis), humanisté (Eco) i ateisté (Kautsky). Není možné nezmínit, že to byl právě Ježíš (ano, také Platón) k jejichž odkazu se hlásil náš první prezident Tomáš Garrigue Masaryk²⁰⁵

Ať již se na Ježíše díváme očima věřícího člověka nebo očima člověka bytostně sekularizovaného, nelze jeho život a dílo opomenout, pokud chceme pochopit vznik a vývoj moderní Evropy. Ten je tomu, s postavou Sókrata (resp. jeho žáka Platóna), který se stal také symbolem vystoupení sebevědomého, vzdělaného, fascinujícího a inspirativního muže, jenž neztratí svůj život jako hrdina válečného eposu (neboť není vojevůdcem), ale zahyne ve jménu idejí a ideálu, které v jejich době způsobily skandalon.

Sókrates i Ježíš by i sotva rozuměli ve svých představách o posmrtném životě, typologie jejich uvažování byla odlišná. Ten první je kriticky uvažujícím filosofem, který svůj rozum (nús) považuje za garanta vstupu do „světa“ skrývajícího se za mlhavou, klamavou oponou časoprostoru. Ten druhý je hluboce nábožensky uvažující židovský vzdělanec, rabbi, jenž nemůže opřít existenci člověka, rozumu či lidského nitra o člověka per se, ale vyvozuje ji z víry v Boha, „Hospodina zástupů“ „Boha Abrahama, Izáka a Jákoba...“

Jakkoli se oba muži lišili ve svém ideovém zaměření (svět idejí versus živý Bůh), jejich osud je do značné míry podobný. Oba se svým životem a dílem stali symboly

---

²⁰⁵ CHADIMA, Martin. *Tomáš Garrigue Masaryk a náboženství*. I. vydání. V Hradci Králové: Královéhradecká diecéze Církve československé husitské, 2021, s. 136. Edice H. ISBN 978-80-907315-5-4.

„radikální proměny“, rozbili zažitý stereotypy myšlení a dobových představ, a v posledku narazili na současné „hledáče“ tradicí prověřených pravd – své soudce a popravčí.

Sotva lze popřít skutečnost, že i jejich nepřátelé a soudci byli přesvědčeni (nebo si to namlouvali) o tom, že jsou v právu. Leč historie oč více je nemilosrdná vůči Melétovi a Anytovi, Jidášovi či Kaifášovi. O to více stojí na straně „nevinných“ obětí z vůle mocných, představitelů vládnoucího establishmentu, arogantních zástupů zpuštěné moci.

Sókrates se provinil tím, že neuznával státem proklamované bohy, zavádí božstva nová a dále údajným kažením mládeže a podrýváním demokracie.

Ježíš pak dle evangelií tím, že se rouhá, nedodrží zákony, jelikož vstupuje do stanu s prostitutkami, hovoří s celníky, kritizuje náboženské představitele atp.

Provinění obou mužů je tak proviněním politickým. Jejich smrt je soudním proces, který vedou vlivní obyvatelé, snaží se poukázat na jejich neposlušnost vůči autoritám a zákonům. Tato argumentace se však jeví jako pouhá záminka k jejich odstranění.

Je třeba si uvědomit, že v obou případech se jednalo o velmi složitou dobu. Docházelo k častým politickým nepokojům, rozbrojům mezi občany samotnými a ani Sókrates, ani Ježíš svými názory a přístupem k životu k politickému klidu podle dobových autorit nepřispívali.

Jediným východiskem pro oba byla smrt. Smrt, která byla vykoupením, čehož si byli vědomi.

Je však zajímavé, jak rozdílně je vnímána smrt Sókrata a smrt Ježíše. I přesto, že se jednalo v obou případech o vraždu, na každou z nich se názory rozcházejí.

Řekové zabili Sókrata a nikdo z nich je dnes neobviňuje z justiční vraždy. Ježíš je však stále živý a ožehavé téma.

I přes vyřknutí rozsudku Pilátem byly tendence vinit z Ježíšovy smrti Židy. Je však třeba říci, že na Druhém Vatikánském koncilu v roce 1965 byl vydán dokument *Nostra aetate*, který hovoří o vztahu církve k nekřesťanským náboženstvím. Vyzývá tak k oboustranné úctě a poznávání se, nikoli k napadání a obviňování.²⁰⁶

V neposlední řadě je třeba zmínit, že vinou na usmrcení se mimo jiné zabýval židovský teolog a diplomat Pinchas Lapide ve své knize *Kdo byl vinen Ježíšovou smrtí?*.

---

²⁰⁶ Nostra Aetate. *Nostra Aetate* [online]. 1965 [cit. 2022-05-06]. Dostupné z: https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decl_19651028_nostra-aetate_cs.html

Čtenáři se snaží podat ucelený pohled na problematiku, ukázat na všechna úskalí příběhu, a zejména být objektivní.

Sókrata i Ježíše zajímal zejména člověk, ten byl pro ně stěžejním subjektem zájmu. Avšak právě člověk je zabit. Sókrata athénská demokracie, Ježíše pak nechal popravit prokurátor na základě obžaloby velerady.

Oba politické systémy se rozhodly muže umlčet. Politicky byli nebezpečnými, na základě svých názorů, které rozšiřovali dále, se stali nepřáteli pro ostatní. Jejich podobnost není jen v životech a osudech, ale i v jejich učení. O jejich životě víme velmi málo, což je pochopitelné vzhledem k době, ve které žili. Ani jeden po sobě nezanechal žádný ze spisů. V případě Sókrata můžeme hovořit o jeho žácích, zejména o Platónovi, v jehož dialozích velmi často Sókrates vystupuje. Otázkou zůstává, co jsou výroky Platóna a co ještě Sókrata.

Podobně jsme na tom u Ježíše. V jeho případě můžeme mluvit o tzv. Sbírci logií Q, s největší pravděpodobností se jedná o výroky, které měl pronést Ježíš. Avšak rekonstrukce je v případě Sókrata i Ježíše značně složitá a mnohdy nemožná, stále se pohybujeme v oblasti teorie.

Jisté je, že kdyby se nám dochovalo mnohem více zlomků, prací starověkých autorů, jistě by se nám postavy obou mužů rekonstruovaly mnohem lépe a snáze. Můžeme doufat v to, že se díky archeologickým nálezům objeví ještě nějaké, doposud neznáme fragmenty.

I přesto jsme se v této práci pokusili nejen o historickou rekonstrukci obou postav, ale, a to zejména, jsme se podívali na obrovský přesah, vliv a učení velkolepých mužů. Troufám si tvrdit, že není ani tak důležitá přesná rekonstrukce toho, kdy se narodili, zdali je daný text přesné datace atp. Mnohem zásadnější je to, co po nich zůstalo ve smyslu neustálé potřeby směřovat dále, za naše hranice, k dokonalosti, ať už z pohledu teologie nebo filozofie. Smysluplnost jejich vystoupení je nepopiratelná.

Jak už bylo výše zmíněno, je potřeba k oběma mužům přistupovat jako k osobám do značné míry zidealizovaným. K osobám, které žily před tisíci lety a které po sobě nezanechaly žádné dílo. O nich samých pak existují pouhé útržkovité, neucelené záznamy. I přes tyto překážky však v obou případech zůstal jakýsi ideál, cesta, kterou se můžeme vydat, která nám kromě obtížnosti, nástrah a neznalosti slibuje vyrovnanost, sounáležitost a v neposlední řadě poznání.

Ta cesta je vedena řeckými ctnostmi a doplněna o ctnosti křesťanské, vedle moudrosti, uměřenosti, spravedlnosti a mužnosti nacházíme naději, víru a lásku.

Sókrates ovlivnil nejen své žáky, ale i pozdější generace. Díky němu vznikalo spoustu škol odvolávajících se na jeho učení. Jmenujme za všechny: Antisthena, zakladatele školy kynické, Aristippa - škola kyrénská, Eukleida - škola megarská a mnoho dalších.²⁰⁷

Ježíš měl své učedníky, kteří i po jeho smrti šířili tzv. dobrou zprávu. Zejména díky působení apoštola Petra a Pavla se zvěst o Ježíši rozšiřuje dále do různých koutů světa a záhy se ze zvěsti stává jedno ze světových náboženství.

Postavy Sókrata a Ježíše, zejména poté, co se křesťanství stalo dominantním náboženstvím Římské říše (4. století n. l.) zůstaly díky svému životu a dílu pospolu po další staletí. Z mnoha příkladů připomeňme jen jeden, který se ve své době jevil jako leitmotiv skutečného křesťanského (katolického) pravověří. Otázka eucharistie, resp. přítomnosti vzkříšeného Ježíše (Krista) v materii chleba a vína. Nebýt Sókratova, resp. Platónova učení o světě idejí, o dokonalých, duchovních, čistých reálií (předobrazech) jednotlivých věcí (jednotlivin), nikdy by nemohl velký katolický teolog Tomáš Akvinský dospět k okouzujícímu pokusu zachytit tajemství přítomnosti Krista v živlech chleba a vína. Pokud by Sókrates, resp. Platón nestanovili jako výchozí bod svého snění „ideální svět“, pak by se eucharistie v učení Tomáše Akvinského lehce zvrhla v nechutný kanibalismus. Když však Tomáš Akvinský naváže na své křesťanské předchůdce, kteří z Ježíšovy židovské Paschy vygenerovali pojetí křesťanské Večeře Páně (eucharistie), pak jednoduše proměnu obyčejných (byť posvěcených) živlů chleba a vína vnímá jako transsubstanciaci duchovních nehmotných idejí (idejí chleba a vína) v „neviditelné, vzkříšené“ tělo a krev Ježíše Krista. Najednou se nám v nejposvátnějším okamžiku latinské mše, v eucharistii zpřítomňují životy, činy, myšlenky obou velkých mužů, Sókrata a Ježíše, neboť prostý lid přijímá v hostii i ve víně (aniž by to tušil) elementární trest řecko-židovských dějin, myšlení i kultury. Skutečnost, že oba velcí muži, Sókratés i Ježíš zemřeli za tak dramatických a do jisté míry podobných okolností jen podtrhuje naši domněnku o tom, že nelze vnímat učení Sókratovo a učení Ježíšovo jako spolu nesouvisející a neporovnatelné.²⁰⁸

Může se nám zdát, že Sókrates i Ježíš jsou postavami mytickými. V této práci nejde o to vyvrátit mytické představy o nich, nýbrž ukázat jejich velikost a podobnost, a to s ohledem na to, že po sobě nezanechali žádné dílo a jejich život si můžeme pouze domýšlet.

---

²⁰⁷ HADOT, Pierre. *Co je antická filosofie?*. Praha: Vyšehrad, 2017, s. 37-38. ISBN 978-80-7429-680-2.

²⁰⁸ Více viz: CHADIMA, Martin. *Fenomén eucharistie: (od Starého zákona po současnost)*. Praha: Ritas, 2013. Knihovna Reformního klubu Církve československé husitské. ISBN 978-80-260-5383-5.

Je fascinující, jak po mnoho staletí oba muži stále ožívají a promlouvají k nám. Oba, ač z odlišných kultur, zanechali po sobě dědictví, jež nemá obdoby. Jejich pojetí světa, ale zejména člověka, utvořilo a bude utvářet a ovlivňovat mnoho dalších generací.

Sókrates i Ježíš položili základy pro naprosto nové myšlení. Myšlení, kterým je obrácení se k člověku. Plné empatie, moudrosti a milosrdenství. Oba tak po sobě zanechali určitou cestu, návod a touhu po poznání. Probudili potřebu starat se nejen o druhé, ale i o sebe sama, být spravedlivým a konat dobro.

Svým životem a svou smrtí ukázali tu nejodvážnější z možných cest životem.

Seznam použité literatury

ARISTOTELÉS. Poetika, 1447b10. Srov. C. W. Müller, Die Kurzdialoge der Appendix Platonica, München 1975, s. 17n. In: HADOT, Pierre. *Co je antická filosofie?*. Praha: Vyšehrad, 2017, s. 38. ISBN 978-80-7429-680-2.

BENEŠ, Jiří a Petr VAŘURA. *Pradějiny*. Praha: Kalich, 2010. ISBN 978-80-7017-130-1.

BLAŽKOVÁ, Miloslava. *Dějiny etických teorií I: (od antiky po konec 18. století)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 2004, s. 40. ISBN 80-7290-164-8.

BLECKEN, Jochen. *Athénská demokracie*. Praha: Oikúmené, 2002. ISBN 80-7298-055-6.

BULTMANN, Rudolf Karl. *Ježíš Kristus a mytologie*. Praha: Oikoymenh, 1995.

FISCHER, Josef Ludvík. *Případ Sokrates*. 2.vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1994. ISBN 80-7106-110-7.

FUNDA, Otakar Antoň. *Ježíš a mýtus o Kristu*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1276-8.

GRANT, Michael. *Zrození Řecka*. Praha: BB art, 2002, s. 46. ISBN 80-7257-929-0.

H. Diels/ W. Kranz, Die Fragmente der Vorsokratiker. Prótagoras, fragm. B1. In: PATOČKA, Jan. *Sókratés: Přednášky z antické filosofie*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství (SPN – Státní pedagogické nakladatelství), 1991, s. 36. ISBN 80-7203-425-1.

HADOT, Pierre. *Co je antická filosofie?*. Praha: Vyšehrad, 2017. ISBN 978-80-7429-680-2.

HADOT, Pierre. *Chvála antické filosofie*. 1. Praha: Rybka Publishers, 2019- ISBN 978-80-87950-61-6.

HARNACK, Adolf von. *Dějiny dogmatu*. 2. vyd. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1974. Knihovna Samostatnosti.

HOGENOVÁ, Anna. *Areté: základ olympijské filozofie*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0046-3.

HOGENOVÁ, Anna. *Filosofie a dějiny*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2021. ISBN 978-80-7603-284-2.

HOLTZ, Traugott. *Ježíš z Nazareta*. Praha: Vyšehrad, 1991. ISBN 80-7021-099-0.

HUSSEY, Edward. *Presokratikci*. Praha: Rezek, 1997. ISBN 80-86027-07-4.

CHADIMA, Martin. *Filozofie: Úvod do dějin evropského myšlení*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. ISBN 978-80-7435-300-0.

CHADIMA, Martin. *Fenomén eucharistie: (od Starého zákona po současnost)*. Praha: Ritas, 2013. Knihovna Reformního klubu Církve československé husitské. ISBN 978-80-260-5383-5.

CHADIMA, Martin. *Tomáš Garrigue Masaryk a náboženství*. I. vydání. V Hradci Králové: Královéhradecká diecéze Církve československé husitské, 2021, s. 136. Edice H. ISBN 978-80-907315-5-4.

JOSEPHUS, Flavius. *Židovské starožitnosti XVIII,3,1*. In: KROLL, Gerhard. *Po stopách Ježíšových*. 2. Praha: Zvon, 1996, s. 334. ISBN 80-7113-179-2. Citáty ze Židovských starožitnostech jsou překládány z německého překladu, který cituje G. Kroll: Flavius Iosephus, Jüdische Altertümer – Antiquitates Judaicae, překlad H. Clementz, Köln 1960.

JŮVA, Vladimír. *Stručné dějiny pedagogiky*. 4. rozš. vyd. Brno: Paido, 1997. ISBN 80-85931-43-5.

KROLL, Gerhard. *Po stopách Ježíšových*. 2. Praha: Zvon, 1996. ISBN 80-7113-179-2.

LAERTIOS, Diónés. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů*. 2. Pelhřimov: Nová tiskárna, Pelhřimov, 1995. ISBN 80-901916-3-0.

LAPIDE, Pinchas. *Kdo byl vinen Ježíšovou smrtí?*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 1995. ISBN 80-85959-03-8.

MARGUERAT, Daniel a Corina COMBET-GALLAND. *Úvod do Nového zákona: historie, písmo, teologie*. Jihlava: Mlýn, 2014. ISBN 978-80-86498-55-3.

MASARYK, T. G. Univerzitní přednášky II. – Stručný náčrt dějin filozofie – Dějiny antické filozofie. Ústav T. G. Masaryka, o. p. s., Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., Praha 2014, s. 447. In: CHADIMA, Martin. *Tomáš Garrigue Masaryk a náboženství*. I. vydání. V Hradci Králové: Královéhradecká diecéze Církve československé husitské, 2021, s. 136. Edice H. ISBN 978-80-907315-5-4.

MOLNÁR, Amadeo a Rudolf ŘÍČAN. *Dvanáct století církevních dějin*. 3. Praha: Kalich, 2008. ISBN 978-80-7017-064-9.

NOSEK, Bedřich a Pavla DAMOHORSKÁ. *Židovské tradice a zvyky*. Vydání druhé, upravené a doplněné. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-2996-4.

Nostra Aetate. *Nostra Aetate* [online]. 1965 [cit. 2022-05-06]. Dostupné z: https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decl_19651028_nostra-aetate_cs.html

NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1992. ISBN 80-7017-528-1.

NOVOTNÝ, František. *Sborník filologický: Svazek VII*. Praha: Nakladatelství České akademie věd a umění, 1922.

ONG, Walter J. *Technologizace slova: Mluvená a psaná řeč*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1124-4.

PATOČKA, Jan. *Sókratés: Přednášky z antické filosofie*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství (SPN - Státní pedagogické nakladatelství), 1991, s. 237. ISBN 80-7203-425-1

PLATÓN. *Euthyfrón: Obrana Sókrata ; Kritón*. 5., opr. vyd. Přeložil František NOVOTNÝ. Praha: OIKOYMENH, 2005. ISBN 80-7298-140-4.

PLATÓN. *Eutyfrón, Obrana Sókrata, Kritón*. 5. opravené vydání. Praha: Oikoymenh, 2005. ISBN 80-7298-140-4.

PLATÓN. *Faidón*. 3. Praha: Oikúmené, 1994, s. 92. ISBN 80-85241-36-0.

PLATÓN. *Listy*. 5. opravené vydání. Praha: Oikoymenh, 2020. ISBN 978-80-7298-237-1.

Pollard, John Richard Thornhill a Adkins, AWH. „Greek religion“. In: *Encyklopedie Britannica* [online]., 2. března 2020. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Greek-religion>. Zpřístupněno 23. dubna 2022.

POTOK, Chaim. *Putování: Dějiny Židů*. Praha: Argo, 2002. ISBN 80-7203-425-1.

Rukopisy od Mrtvého moře: hebrejsko-česky. Přeložil Stanislav SEGERT, přeložil Robert ŘEHÁK, přeložil Šárka BAŽANTOVÁ. Praha: OIKOYMENH, 2007. Knihovna antické tradice. ISBN 978-80-7298-108-3.

RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. Praha: Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-3532-3.

S pomocí Boží nová pražská pesachová Hagada. Vydání druhé. Přeložil Karol SIDON. Praha: Sefer, 2020. Texty (Sefer). ISBN 978-80-85924-79-4.

SERGEJEV, Vladimír Sergejevič, Aleksandr Vasil'jevič MIŠULIN a Nikolaj Aleksandrovič MAŠKIN. *Dějiny starověkého Řecka: učeb. pro hist. fak. univ. a pedagog. institutů*. Praha: Rovnost, 1952.

SCHUBERT, Kurt. *Ježíš ve světle tradiční židovské literatury*. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-591-7.

Sokrates und die alte Kirche: Rede beim Antritt des Rectorates gehalten in de Aula der Königlichen Friedrich-Wilhelms-Universität [online]. Berlin: Buchdruckerei von Gustav Schade (Otto Francke), 1900 [cit. 2022-05-06]. Dostupné z: <https://www.ccel.org/ccel/h/harnack/sokrates/cache/sokrates.txt>

STEMBERGER, Günter. *Úvod do judaistiky*. Praha: Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7021-988-1.

STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1992, s. 111. ISBN 80-7113-058-3.

TAYLOR, Alfer Edward. *Socrates*. Boston: The Beacon Press, 1951, s. 127-128.

VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství 1*. Praha: Benediktinské arcidiákonství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2006, s. 12. ISBN 80-86882-03-9.

XENOFÓN. *Vzpomínky na Sókrata a jiné spisy*. Praha: Svoboda, 1972.

Abstrakt

V této práci jsme se zaměřili na podobnost mezi Sókratem a Ježíšem. Porovnávali jsme jednotlivé události a okolnosti v jejich životech a v jejich učení. Oba muži se zasloužili o vznik myšlení, které do té doby nemělo obdoby. Jejich učení je učením etickým. Úkolem každého člověka není jen poznat ctnosti jako jsou dobro, spravedlnost, pravda atp. ale i je konat.

Abstract

This paper's focus was the similarity between Socrates and Jesus. We have compared various events and circumstances in their lives and in their teachings. Both men were responsible for the emergence of a thinking that was unparalleled until then. Their teaching is of an ethical kind. The task of every man is not only to know the virtues of goodness, justice, truth, etc. but to live by them.